

Waterlandschap Kornwerderzand Recreatieve beleving

Het verhaal van het gehele waterlandschap en de vismigratierivier in het bijzonder

Waterlandschap Kornwerderzand

Recreatieve beleving

Het verhaal van het gehele waterlandschap en de vismigratierivier in het bijzonder

projectnummer 401384
concept 20 mei 2015
definitief 10 februari 2016

Auteur(s)

Stefien Smeding
Chris Kramer

Opdrachtgever

Provincie Fryslân
Projectbureau De Nieuwe Afsluitdijk

datum vrijgave	beschrijving revisie	goedkeuring	vrijgave
10 februari	Concept 20 mei, Definitief 10 februari	Chris Kramer	Arjan Bakker

Projectgroep bestaande uit:

Erik Bruins Slot, Eco-Engineer / Technisch Manager Vismigratierivier, De Nieuwe Afsluitdijk - Provincie Fryslân

Meinard Bos, Projectleider Vismigratierivier, De Nieuwe Afsluitdijk - Provincie Fryslân

Gertjan Elzinga, Projectleider Recreatie en Toerisme, De Nieuwe Afsluitdijk - Provincie Fryslân

Jildou Oosterhof, Adviseur Ruimtelijke Ontwikkeling - Gemeente Súdwest Fryslân

Kees Terwisscha van Scheltinga, projectcoördinator Beleving Vismigratierivier

Chris Kramer, Projectleider en civieltechnisch adviseur - Antea Group

Stefien Smeding, Adviseur en ontwerper Landschap - Antea Group

Tekstbijdragen:

Stefien Smeding

Chris Kramer

Contactgegevens:

Tolhuisweg 57

8443 DV HEERENVEEN

Postbus 24

8440 AA HEERENVEEN

T. 0513-634567

E. info.nl@anteagroup.nl

Copyright ©

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de auteurs.

Inhoud

	Blz.
Oplegnotitie	1
1 Inleiding	7
1.1 Visie op de recreatieve beleving van het Waterlandschap Kornwerderzand	7
1.2 Schetsuitwerkingen in combinatie met Rijks- en Regionale contracten	7
1.3 Proces	8
1.4 Leeswijzer	8
2 Verkenning en analyse	9
2.1 De Afsluitdijk; recreatieve kansen benutten	9
2.2 Relevant beleid en relatie tot andere plannen	10
2.3 Ontwikkelingsgeschiedenis Waterlandschap Kornwerderzand	11
2.4 Analyse; hink-stap-sprong!	13
3 Visie recreatieve beleving Waterlandschap	14
3.1 Het verhaal van het Waterlandschap Kornwerderzand	14
3.2 Recreatieve beleving; de waarden tot een beleving maken	16
4 Uitwerking: Recreatieve beleving	18
4.1 Beleefcentrum	18
4.2 Recreatieve zonerings- & doelgroepen	19
4.3 Recreatieve verbindingen, toegankelijkheid en bereikbaarheid	20
5 Uitwerking: Verhaallijnen	25
5.1 Verhaallijn Waterlandschap	25
5.2 Verhaallijn Afsluitdijk	26
5.3 Verhaallijn Waterwerken	29
5.4 Verhaallijn Innovatie	30
5.5 Verhaallijn Vismigratierivier	31
5.6 Verhaallijn Kornwerderzand; van mensen, wonen en werken	38
5.7 Verhaallijn WOII Militair verdedigingswerk	39

Oplegnotitie

De voorliggende rapportage Recreatieve beleving Waterlandschap Kornwerderzand is opgesteld in het voorjaar van 2015. Het rapport geeft een visie op de recreatieve kansen en ontwikkelingen die mogelijk zijn voor het dorp Kornwerderzand en de omgeving daarvan. In deze rapportage is de Vismigratierivier en de recreatieve beleving daarvan als bijzonder element van uitwerking opgenomen. Het voorlopig ontwerp van de vismigratierivier is tegen de lat gehouden om vanuit het perspectief van de recreatieve beleving naar de vismigratierivier en het omliggende landschap te kijken.

Conceptversie basis voor de uitwerking in de Ontwerpnota Vismigratierivier

De conceptversie van de rapportage Recreatieve beleving Waterlandschap Kornwerderzand, datum 20 mei 2015 heeft ten grondslag gelegen aan de verdere uitwerkingen van de vismigratierivier in de Ontwerpnota Vismigratierivier (Provincie Fryslân, Projectbureau De Nieuwe Afsluitdijk en Grontmij, 2015). Het bijbehorende rapport is de onderbouwing voor het definitief ontwerp (DO) voor de vismigratie.

Definitieve versie rapportage Recreatieve beleving Waterlandschap Kornwerderzand

In het conceptdocument zijn tekstuele aanpassingen verwerkt tot een definitief document. Het totaalverhaal van het beleefcentrum met educatieve attractie blijft het vertrekpunt voor bezoeker om de omgeving te verkennen. Ook de opzet vanuit de zeven verhaallijnen die het landschap begrijpelijk en beleefbaar maken blijven behouden. De oplegnotitie is geschreven om een aanpassing van alle concepttekeningen in de rapportage Recreatieve beleving Waterlandschap Kornwerderzand te voorkomen. De tekeningen uit met name H5.2 en H5.5 zijn verwerkt in het DO Ontwerpnota Vismigratierivier. In deze oplegnotitie is er gekeken of de functionele eisen vanuit recreatie de juiste verschijningsvorm en gebruikswaarde hebben gekregen in het DO.

Overeenkomsten en verschillen in oplegnotitie

Een groot deel van de recreatieve voorstellen uit de concept rapportage Recreatieve beleving Waterlandschap Kornwerderzand zijn verwerkt in het DO in de rapportage Ontwerpnota Vismigratierivier. Daarbij is de verschijningsvorm op bepaalde onderdelen gewijzigd. De overeenkomsten, de verschillen en aandachtspunten daarbij duiden wij in deze oplegnotitie. Hierbij houden we de planonderdelen van de Ontwerpnota Vismigratierivier aan en maken daarbij verwijzingen naar de betreffende hoofdstukken in de rapportage Recreatieve beleving Waterlandschap Kornwerderzand.

Belangrijke overeenkomsten, verschillen en bijbehorende aandachtspunten tussen de rapportage Recreatieve beleving Waterlandschap Kornwerderzand en Ontwerpnota Vismigratierivier voor verdere uitwerkingen worden in blauwe teksten weergegeven.

projectnummer 401384
10 februari 2016

Onderstaand een afbeelding van het Definitieve Ontwerp (DO) van de vismigratierivier uit de Ontwerpnota Vismigratierivier.

Deel Waddenzee

Het noordelijkste deel is het zoute deel. Het is een deel in de Waddenzee, dat wordt afgescheiden met twee strekdammen. Binnen de bestaande strekdam worden twee inzwemopeningen gemaakt. Vanaf hier leiden twee stroomgeulen naar de Ecopassage in de Afsluitdijk. Tussen deze stroomgeulen in ligt een eiland, een droogvallende plaat die interessant is voor de ecologie doordat het zich vrij kan ontwikkelen. *bron Ontwerpnota Vismigratierivier Dit deel van het ontwerp komt overeen met de voorstellen uit de rapportage Recreatieve beleving Waterlandschap Kornwerderzand*

projectnummer 401384
10 februari 2016

Deel Ecopassage

De Ecopassage is een kunstwerk dat door middel van twee openingen voor verschillende doelsoorten een route biedt. Het herbergt tevens regelwerken om de vloedstroom en de zoutindringing te kunnen beheersen. De hoofdroute is een open constructie, daarnaast is een kleinere doorlaat voorzien van vertical slots (verticale platen die de doorlaat in kleinere kamers deelt). Bij eb stroomt het water door het hoofdkanaal namelijk te hard voor de zwakkere zwemmers. Door de toepassing van vertical slots wordt de stroomsnelheid in deze koker zodanig verlaagd dat ook voor deze zwakkere zwemmers bij aangaand tij (24/7) vismigratie mogelijk is.
bron Ontwerpnota Vismigratierivier

Fiets door coupure Ecopassage - De ecopassage kent een verschil in de doorsnede van de coupure door de dijk. In het DO zijn er twee trappartijen in de wandelverbinding door de coupure. Deze zijn nu zonder fietsgoot weergegeven. Hierdoor is het niet mogelijk om met de fiets aan de hand door de coupure te gaan. Dit maakt de recreatieve mogelijkheden voor de fietsers beperkter dan gewenst vanuit recreatief oogpunt. Zie voor verdere voorstellen H5.2

Expositiemogelijkheid in de coupure – De voorstellen zoals die staan verbeeld en verwoord in H5.2 voor het maken van een openbaar toegankelijke expositie in de buitenruimte over de ontstaanswijze van de Afsluitdijk zijn (nog) niet overgenomen in het Definitief Ontwerp.

projectnummer 401384
10 februari 2016

Deel IJsselmeer

Het deel aan de IJsselmeerzijde bestaat uit het estuariene deel, het technische deel en de monding met het regelwerk. Het estuariene deel bevindt zich meteen ten zuiden van de Eco-passage. Dit deel wordt ingericht als intergetijdengebied; het valt deels droog bij laag water en loopt onder bij hoog water. Hier is gekozen voor een gedempt tij met een voldoende grote peilfluctuatie en zoutgradiënt om de hier gewenste natuurontwikkeling op gang te krijgen. Na het estuariene deel is een lange rivier nodig om de overgang van het brakke water naar het zoete water te maken en zoutindringing in het IJsselmeer te voorkomen. Dit wordt het technische deel genoemd. Om deze lengte op te vangen binnen het concept van de vormgeving (in schaal en maat aansluiten op de bestaande dammen en kunstwerken) wordt dit vormgegeven als een 'zigzaggende' of 'opgevouwen' watergang.

Ten slotte wordt de overgang naar het water van het IJsselmeer gemaakt. In de monding zit een regelwerk. Dit regelwerk kan het debiet en zoutindringing reguleren en vormt een afsluiting in geval van calamiteiten, maar kan tevens dienen om een deel van de Vismigratierivier vol te laten lopen met zout water om ongewenste zoete vegetatie terug te dringen. Het vormt dus een belangrijke "regel- en sturingsknop" in het systeem van de Vismigratierivier. *bron Ontwerpnota Vismigratierivier*

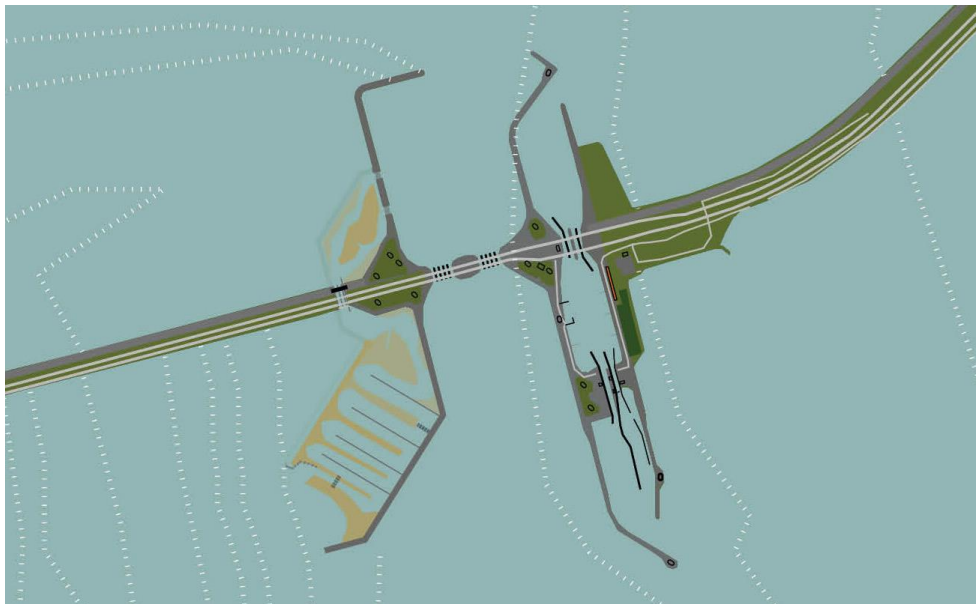

Ontwerp is gespiegeld – *In het definitief ontwerp is het ontwerp van het deel aan de IJsselmeerzijde gespiegeld ten opzichte van eerdere ontwerpen. Voor de recreatieve mogelijkheden is dit niet van invloed echter wel voor de ondergronden van alle tekeningen in de rapportage Recreatieve beleving Waterlandschap Kornwerderzand. Onderstaand de onderbouwing van het ontwerp uit de Ontwerpnota Vismigratierivier*

projectnummer 401384
10 februari 2016

Eisen Ruimtelijke kwaliteit - Contrast natuurlijk versus technisch

Het ontwerp voor de vismigratierivier stoelt op het onderscheid maken tussen de oorspronkelijke onderdelen, die een technisch karakter hebben (strekdammen van stortsteen) en de nieuwe onderdelen die voortkomen uit de eco-engineering (nieuwe dammen van 'zachte' natuurlijke materialen zoals zand). *Bron Ontwerpnota Vismigratierivier*

Eisen voor recreatie

Er wordt verwacht dat het unieke element dat de Vismigratierivier oplevert een aantrekkelijke attractie voor toerisme en recreatie is. Voorzieningen zijn vooral gericht op beleving en educatie. Zo wordt er gedacht aan een beleefcentrum dat informatie geeft over de Vismigratierivier, duurzame energie, de Afsluitdijk en werelderfgoed de Waddenzee. Bij de Ecopassage komt mogelijk een gecombineerde aanlegsteiger voor een veerpont en voor beheermaterieel. Bij de Ecopassage komt er een passage voor voetgangers onder de A7, zodat de Waddenzeezijde en de IJsselmeerzijde verbonden zijn. De onderdoorgang biedt een blik in de Ecopassage en geeft inzicht in de werking van het innovatieve kunstwerk.

Recreatieve functies krijgen een onopvallende, natuurlijke inbedding.

Een rondje lopen om de Vismigratierivier is mogelijk. Voetgangers komen vanuit Kornwerderzand over een nieuw te maken brug langs de spuisluizen bij de Kazematten aan. Daar kunnen ze via een brug het afsluitmiddel oversteken. Ook kunnen ze onder de A7 door op de Afsluitdijk komen. Vanaf de brug is er de mogelijkheid te struinen over het hangend strand richting het regelwerk aan de IJsselmeerzijde. Over het regelwerk is een brug aangelegd waardoor het zuidelijk strand bereikt wordt. Vanaf daar kan via het onderhoudspad op de Oostelijke dam IJsselmeer terug gelopen worden richting de Kazematten. In het regelwerk is het beleefcentrum met visraam geïntegreerd. *bron Ontwerpnota Vismigratierivier*

Rondwandelen blijft mogelijk – Door de aanpassing van het ontwerp is de beleving van de route ook gespiegeld. De rondwandeling blijft mogelijk, brugverbindingen over de ecopassage en het regelwerk bij het sluisafsluitende gebouw zijn opgenomen in het DO en sluiten aan bij de recreatieve verbindingen en wensen uit de rapportage Recreatieve beleving Waterlandschap Kornwerderzand in H.5.5.

projectnummer 401384
10 februari 2016

Aanleg mogelijkheid rondvaartboten – In de rapportage Recreatieve beleving Waterlandschap Kornwerderzand H.5.5. is het maken van een aanlegmogelijkheid voor rondvaartboten meegenomen in de totale recreatieve routing. Met een aanlegmogelijkheid in het IJsselmeer bij het sluisafsluitende gebouw (regelwerk) werd het meest verre onderdeel van de vismigratierivier makkelijker toegankelijk gemaakt. Hier komt ook het kijkraam voor vissen in het DO.

Oostelijke strekdam – Op deze dam is een verhard pad hier kunnen recreanten wandelen en onderhoudsverkeer kan hier over rijden. In de VO fase was hier een eis dat het onderhoudsverkeer ook tot aan het sluisafsluitende gebouw in het IJsselmeer moet komen. Is dit nu nog steeds wenselijk en mogelijk? Zie toegankelijkheid d.m.v. draaicirkel voor voertuigen bij het regelwerk in rapportage Recreatieve beleving Waterlandschap Kornwerderzand in H.5.5.

Kijkraam vissen – In het DO is er een voorstel opgenomen voor het maken van een dubbelzijdig kijkraam in het sluisafsluitende gebouw (regelwerk). Dit sluit aan bij de recreatieve mogelijkheden en kansen zoals die zijn gedaan in H. 5.5. van de rapportage Recreatieve beleving Waterlandschap Kornwerderzand.

1 Inleiding

Het rijk en de regio willen de Afsluitdijk versterken en aantrekkelijker maken. Onderling zijn hierover afspraken gemaakt. Het rijk richt zich op de veiligheid van de dijk, de waterafvoer en het waterbeheer. De regio richt zich op de ontwikkeling van natuur, energie en economie en heeft dit vertaald naar regionale ambities. Voor recreatie en toerisme is door Antea Group in 2014 een Masterplan gemaakt met daarin alle ambities voor de knooppunten langs de gehele dijk. Voor Kornwerderzand komen een aantal regionale ambities samen die voor de recreatieve beleving van belang zijn:

- Samen met marktpartijen realiseren van een Beleefcentrum De Nieuwe Afsluitdijk met educatieve attractie
- Realiseren van een verbinding tussen zoet en zout, de vismigratierivier
- Opwekken van stromingsenergie
- Verbeteren van recreatieve routes en netwerken
- Verbinden van bestaande de recreatieve functies, o.a. Kazemattenmuseum, camperplaats, (kitesurf) strand, vluchthaven
- Vertellen van een zevental verhaal over het landschap rondom Kornwerderzand, o.a. van het UNESCO Werelderfgoed De Waddenzee

Voorliggend rapport geeft een visie op de recreatieve beleving van deze aspecten in het landschap en de omgeving OP Kornwerderzand!

1.1 Visie op de recreatieve beleving van het Waterlandschap Kornwerderzand

De visie is richtinggevend, voor de samenwerking met andere partijen en voor de nadere uitwerking in de nabije toekomst. De visie maakt duidelijk waar de kansen liggen om de recreatieve beleving te versterken. Het document geeft inspiratie, focus en samenhang met betrekking tot alle recreatieve ambities en opgaven in het Waterlandschap en OP Kornwerderzand.

1.2 Schetsuitwerkingen in combinatie met Rijks- en Regionale contracten

Vanuit de visie zijn bepaalde onderdelen vertaald in ruimtelijke schetsuitwerkingen met een concreet omschreven eindbeeld. Deze onderdelen zijn tijdens dit proces vertaald in de technische uitwerkingen in het Rijkscontract daar waar het zaken betrof die aan of in de directe nabijheid van de Afsluitdijk liggen. Dit zijn o.a. de recreatieve verbinding door de coupure, de verbindingen over het 'vertical slot' en de afsluiting in het IJsselmeer. Onderdelen die op grotere afstand van de Afsluitdijk liggen worden in een later stadium in Regionale contracten meegenomen, dit zijn o.a. recreatieve verbindingen door de vismigratierivier en situatie bij sluisafsluiting in het IJsselmeer.

1.3 Proces

Tijdens het proces van de visievorming op de recreatieve beleving is er tussentijds overleg geweest met diverse partijen. In de verkennende fase met het Kazemattenmuseum en SLEM Bruno Doedens. Ook is er in deze fase een presentatie geweest bij de 'vis-expertmeeting' voor de vismigratierivier. Tussentijds is er diverse keren overleg geweest met de projectgroep waarin de Provincie Fryslân, Gemeente Súdwest Fryslân, het Fryske Gea, Waddenvereniging en het RCE vertegenwoordigd waren. Voor de technische uitwerking is tussentijds overleg geweest met een afvaardiging van Rijkswaterstaat en Grontmij voor de verdere uitwerking in het Rijkscontract. De conceptversie (20 mei 2015) van dit document is daarbij al gebruikt als input voor het opstellen van de Ontwerpnota Vismigratierivier.

1.4 Leeswijzer

Aan de voorkant van dit document zit een oplegnotitie, hierin staat een uitleg over het voorliggende plan en hoe dit plan het afgelopen half jaar ten grondslag heeft gelegen aan het document Ontwerpnota Vismigratierivier. Hoofdstuk 1 geeft een algemene inleiding en gaat in op de hoofdlijnen van het proces en de inhoud. In het tweede hoofdstuk verkennen wij de huidige stand van zaken rond de verschillende plannen en beleidsdocumenten in het gebied. We maken een korte analyse op de visie voor de recreatieve beleving. De visie in hoofdstuk 3 gaat in op het beleefbaar maken van de waarden en hoe deze vallen in het totaalverhaal op van het Waterlandschap op Kornwerderzand. In hoofdstuk 4 gaan we in op de algemene uitwerking voor de recreatieve beleving, het totale netwerk en de rol van het beleefcentrum in dit geheel. Hoofdstuk 5 is een wandeling door het gebied aan de hand van de zeven verhaallijnen die het totaalverhaal van het Waterlandschap vertellen.

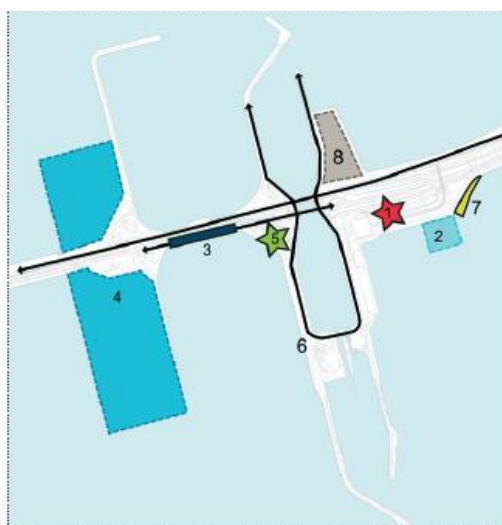
2 Verkenning en analyse

2.1 De Afsluitdijk; recreatieve kansen benutten

De kernkwaliteiten en bijzondere waarden van zowel de dijk als de omgeving zijn op velerlei wijzen beschreven. De bijzonderheid voor de recreatieve beleving van de Afsluitdijk zit hem in de weidse en open omgeving, de grote maat en schaal van het landschap wat bijna nergens in Nederland zo te ervaren is. Het functionele karakter van de dijk als bescherming tegen de zee en als scheiding tussen zoet en zout zijn kenmerkend. In de ruige omgeving zijn de weersinvloeden direct voelbaar voor bezoekers. Al bij het ontstaan van de dijk werd het als bijzonder ervaren in de wereld. Daarmee is de Afsluitdijk voor Nederland verworden tot een icoon als 'nationaal monument'. De Afsluitdijk ondergaat in de nabije toekomst een transformatie naar een overslagbestendige dijk. Uniek aan een overslagbestendige dijk is dat er tijdens een zware storm een beetje water over de dijk mag stromen. Daarom is er een versterking van de dijk nodig. Door de bekleding van zowel de kruin als de binnenzijde van het talud 'overslagbestendig' te maken.

Met de aanvang van dit project is integraal gekeken naar kansen die dit overslag bestendig maken geeft. Zo zijn er innovatieve kansen voor duurzame energie (zonne-energie, getijdenenergie en energie uit het verschil tussen zoet en zout water), het herstellen van het natuurlijke systeem door het passeerbaar maken van de Afsluitdijk voor trekvisserij via de vismigratierivier en toeristisch- en recreatieve kansen. Voor Kornwerderzand komen een aantal regionale ambities samen die voor de recreatieve beleving van belang zijn:

- Samen met marktpartijen realiseren van een Beleefcentrum De Nieuwe Afsluitdijk met educatieve attractie
- Realiseren van een verbinding tussen zoet en zout, de vismigratierivier
- Opwekken van stromingsenergie
- Verbeteren van recreatieve routes en netwerken
- Verbinden van bestaande de recreatieve functies, o.a. Kazemattenmuseum, camperplaats, (kitesurf) strand, vluchthaven
- Vertellen van een zevental verhaal over het landschap rondom Kornwerderzand, o.a. van het UNESCO Werelderfgoed De Waddenzee

- 1 Zoekgebied Beleefcentrum De Nieuwe Afsluitdijk
- 2 Zoekgebied vluchthaven
- 3 Stromingsenergie
- 4 Zoekgebied vismigratierivier
- 5 Kazemattenmuseum
- 6 Routes verbeteren en aanvullen
- 7 Strand
- 8 Camperplaats

Regionale ambities op kaart - Bron masterplan beeldkwaliteit

2.2 Relevant beleid en relatie tot andere plannen

Bouwsteen Toeristisch-recreatieve ambities Afsluitdijk - Vastgesteld richtinggevend document voor verdere toeristische uitwerkingen van De Nieuwe Afsluitdijk, vastgesteld door de Stuurgroep De Nieuwe Afsluitdijk. Ruimtelijke uitwerking waarbij aan de hand van schetsmodellen de recreatieve mogelijkheden en kansen voor een aantal knooppunten langs de dijk zijn uitgewerkt; o.a. de recreatieve verbindingen (fietspaden, toeristisch overstappunt en verzorgingsplaatsen), voor de openbare ruimte bij het Monument en het landschap rondom Kornwerderzand. Voor de camperplaats in Kornwerderzand is een voorlopig ontwerp opgesteld.

Masterplan Beeldkwaliteit – Beeldkwaliteitsplan waarin de gewenste ruimtelijke kwaliteit van de toekomstige maatregelen en initiatieven op en rond de Afsluitdijk worden omschreven. Met ruimtelijke kaders, streefbeelden en ontwikkelingsrichtingen. Toekomstige initiatieven kunnen vanuit vijf invalshoeken worden ingestoken die elkaar onderling versterken:

- De monumentale waarde van de Afsluitdijk als icoon van de Nederlandse waterbouw
- De unieke beleving van het waterlandschap
- Kansen voor duurzaamheid
- Ecologisch herstel
- Kans voor herstel van Militair erfgoed
- De kans om de Afsluitdijk tot toeristische trekker te ontwikkelen

Grutsk op 'e Romte! – Structuurvisie 2014 provincie Fryslân. Onderlegger voor opgaven in het Friese landschap om de ruimtelijke kwaliteit te borgen. Beschrijvingen van de kernkwaliteiten en de mogelijke richtingen bij ontwikkelingen. De structuurvisie spreekt van landschappelijke en cultuurhistorische structuren van provinciaal belang als het gaat om grootschalige openheid, weidsheid en leegte in de open landschappen nabij de Afsluitdijk. De openheid en weidsheid, de beleving van wind en ruimte zijn misschien wel de meest herkende kenmerken van Fryslân en dit gebied in het bijzonder. Op specifieke plekken wordt de openheid meer als 'leegte' ervaren. De beleving van een lage horizon en veel lucht; een grootschalig waterpanorama.

RCE monumentale waarde – Brochure cultuurhistorie De Afsluitdijk en rapportage Bouwhistorisch onderzoek monumenten Afsluitdijk zijn inspiratie- en kennisbron geweest voor de verdere planvorming. Het onderzoek gaat uit van Beschouwingsniveaus - waardestelling vanuit het gebied, het ensemble, de ruimten, de elementen en de componenten. Vanuit de contextuele waardestelling zijn er vijf deelwaarden gehanteerd – algemene historische waarden, ensemblewaarden, architectuurhistorische waarden, bouwhistorische waarden en gebruikshistorie. De waarden hebben een plek gekregen in de recreatieve beleving in de verschillende verhaallijnen van het Waterlandschap, o.a. Afsluitdijk, Waterwerken en WOII.

Rijkswaterstaat – Planuitwerking Afsluitdijk. Tijdens het proces is tussentijds overleg geweest over de uitwerkingen voor toerisme en recreatie en de koppelingen met de uitwerkingen met het Rijkscontract (opsteller Grontmij). Daarmee zijn er concrete invullingen overgenomen o.a. de recreatieve verbinding door de coupure (verbreding en trappartij) en de verbinding over het vertical slot (brug). In opdracht van de minister van Infrastructuur en Milieu, Melanie Schultz van Haegen, maakt ontwerper Daan Roosegaarde een ontwerp genaamd Icoon Afsluitdijk. Het project moet een nieuwe ervaring geven aan de 32 km lange, iconische dijk die de komende jaren wordt versterkt. Roosegaarde: 'Doel is niet om nog meer objecten toe te voegen, maar een subtiele tweede laag aan te brengen van licht en interactie; een unieke koppeling te maken tussen mens en landschap als internationaal icoon.'

projectnummer 401384
10 februari 2016

Tijdens het opstellen van deze rapportage zijn er nog geen resultaten van dit project bekend. Afstemming zal in een later stadium plaats moeten vinden.

SLEM – Tijdens het visieproces zijn een tweetal momenten geweest voor uitwisseling tussen de ideeën uit de plannen van SLEM (studie in opdracht voor de samenwerkende natuurorganisaties naar de beleving van de vismigratierivier in het landschap). Gezamenlijk is er overleg geweest met het Kazemattenmuseum en is een bezoek gebracht aan de kazematten op in de tweede linie en in een museum kazemat. Op verschillende onderdelen komt de inbreng van SLEM terug in de planvorming. Aanpassing en nadere uitwerking in afstemming met de aangescherpte uitgangspunten kan in latere fase plaatsvinden.

2.3 Ontwikkelingsgeschiedenis Waterlandschap Kornwerderzand

Het Waterlandschap van Kornwerderzand bestaat uit heel verschillende thema's die onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Ze lijken toevallig maar zijn uit functionaliteit en met logica ontstaan. De ontwikkelingsgeschiedenis rondom de Afsluitdijk en OP Kornwerderzand op een rij:

1925-1932 ontstaan en aanbouw van de dijk

- De afsluitdijk als bescherming van het land tegen de zee
- De positie van de dijk als verbinding tussen west en noord Nederland
- Symmetrische opbouw van dijk met spui en schutsluizen bij Den Oever en Kornwerderzand
- Militaire verdediging, aanleg van stellingen en kazematten ter verdediging van dijk en land
- De markante knik in het tracé om aan te sluiten bij de getijdenwerking en het systeem van lokale stroomgeulen nabij Kornwerderzand
- Vanwege de ondiepten voor de Friese kust ligt het sluisencomplex van Kornwerderzand niet direct tegen het vasteland aan maar als vooruitgeschoven post in het water, op de overgang van ondiep naar diep
- Ontstaansgeschiedenis van het dorp Kornwerderzand als één van de drie werkeilanden bij aanbouw van de Afsluitdijk
- In 1933 is de dijk officieel opengesteld voor het verkeer

Bouw Afsluitdijk circa 1930

projectnummer 401384
10 februari 2016

1940 - 1945

- In de oorlogsdagen van mei 1940 worden de verdedigingsstelling van Wons en de verdedigingswerken op de Afsluitdijk bij Kornwerderzand ingezet door het Nederlandse leger om een Duitse inval te voorkomen
- In 1943 wordt de stelling uitgebreid met een aantal bunkers, tankgeschut en in gebruik genomen door de Duitsers als onderdeel van de Atlantikwall, een Duitse kustverdedigingslinie van Spanje tot aan de Noordkaap

Fietsende Duitse troepen in Kornwerderzand, mei 1940

1950 - nu - toekomst

- Verbondenheid tussen de dorpsbewoners van Kornwerderzand en de omgeving, wonen en werken, sluisbediening en visserij
- Vanaf 1953 tot 1960 werd de stelling opnieuw bemant ten tijde van de Koude Oorlog
- De rijksmonumenten in het Friese gedeelte zijn de Lorentzsluizen, het douanekantoor, de grenspaal en diverse delen van de Stelling van Kornwerderzand
- Kornwerderzand heeft status als beschermd dorpsgezicht
- Waddenzee heeft status Unesco Werelderfgoed
- Plannen voor versterken van de Afsluitdijk naar toekomstbestendige dijk
- Ontstaan van nieuwe innovaties, duurzaamheid en energie
- Maken van een grootschalige verbinding tussen zoet en zout om de ecologische verbinding te herstellen, vismigratierivier
- Benutten van de toeristisch recreatieve kansen van de Afsluitdijk
- Maken van een beleefcentrum op Kornwerderzand
- Beleefbaar maken van de waarden van het Waterlandschap op deze plek

projectnummer 401384
10 februari 2016

Recreatief gebruik langs de Afsluitdijk

2.4 Analyse; hink-stap-sprong!

De visie op de recreatieve beleving komt tot stand door bundeling van informatie uit diverse documenten. Vanuit een brede, integrale blik zijn de documenten gefilterd op relevante zaken voor de recreatieve beleving OP Kornwerderzand. Daarmee zijn de documenten in eerste instantie een inspiratiebron geweest voor de visie (*hink*). Sommige tekstpassages zijn overgenomen ter onderbouwing van de kernwaarden (*stap*). Om een uiteindelijke vertaling te krijgen (*sprong*) in het ruimtelijke verhaal van de recreatieve beleving van het Waterlandschap Kornwerderzand. In de schetsuitwerking zijn de schakels passend gemaakt voor de nieuwe kijk op de recreatieve beleving of zijn er nieuwe onderdelen toegevoegd om een totale beleving te maken.

3 Visie recreatieve beleving Waterlandschap

Afsluitdijk als waterbouwkundig icoon

De Afsluitdijk is het waterbouwkundig icoon van Nederland. Op en rond de dijk zijn er vele onderdelen die innovatief en bijzonder zijn zonder dat ze direct opvallen. De dijk is de verbindende lijn tussen deze elementen. Deze elementen zijn niet als recreatieve elementen ontworpen maar worden door de recreant wel als zodanig beleefd.

Afsluitdijk in steekwoorden; groot gebaar, nuchter, bescheiden, stoer, vernuftig, functioneel, sterk, voorbeeld waar een klein land groot in kan zijn.

De uitstraling kan omschreven worden als; geen fratsen, functioneel. Functionaliteit heeft deze omgeving gemaakt.

3.1 Het verhaal van het Waterlandschap Kornwerderzand

Het verhaal van Kornwerderzand bestaat uit de verschillende facetten van het lokale waterlandschap. De ruimtelijke kernwaarden van het waterlandschap Kornwerderzand:

- Vooruitgeschoven post in diepere water
- Sluizencomplex met smalle, haakse dammen op de hoofddijk
- Kazematten, o.a. op de uiteinden van de strekdammen
- Kenmerkende gebouwen van heftorens, brugwachterstorens en sluiswachterswoningen
- Ondiep water nabij de kustlijn
- Weids uitzicht over IJsselmeer en Waddenzee

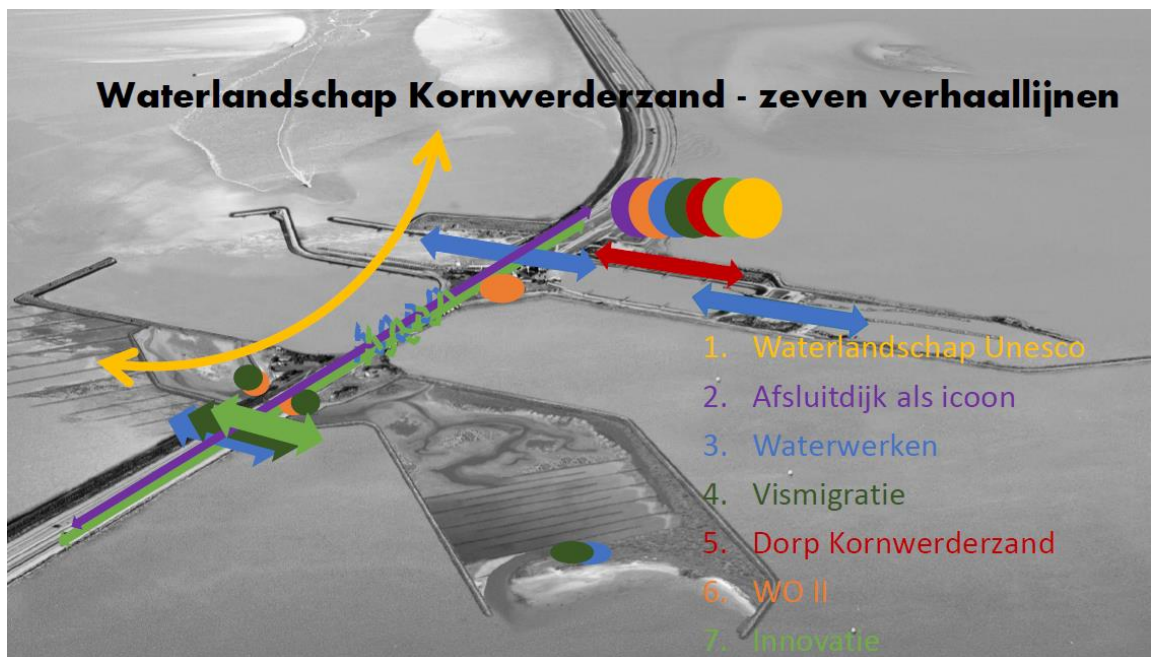

Het waterlandschap van Kornwerderzand, bron Masterplan Beeldkwaliteit

Zevental verhaallijnen

Om de verschillende facetten van het Waterlandschap rond Kornwerderzand beleefbaar te maken vertellen we het totale verhaal in een zevental verhaallijnen die voortkomen uit de ontwikkelingsgeschiedenis en daarmee verbonden zijn aan het lokale landschap.

1. Waterlandschap – beleving Unesco werelderfgoed van de Wadden
2. Afsluitdijk – beleving waterbouwkundig icoon
3. Innovatie – beleving van de dijk als proeftuin voor duurzaamheid en energie
4. Waterwerken – beleving van spui- en schutsluizen, waterwerken
5. Vismigratierivier – beleving van vispassage en ecologische verbindingen
6. Kornwerderzand – beleving van mensen, wonen en werken
7. WO II – beleving van militaire verdedigingswerken

3.2 Recreatieve beleving; de waarden tot een beleving maken

In de ontwikkelingsgeschiedenis zitten verschillende verhaallijnen verbonden. Het zijn verhalen die toeristisch en recreatief aantrekkelijk zijn om het gebied te leren kennen. Alle verhaallijnen zijn ruimtelijke verbonden met het landschap. Dit 'waterlandschap' bestaat uit vele bijzondere waarden. Wanneer we de waarden beleefbaar maken begrijpen we het verhaal achter bepaalde elementen en verschijningsvormen. We kunnen het landschap lezen en begrijpen.

Verborgene werelden zichtbaar maken

De verhaallijnen zijn door een logische opeenvolging met elkaar verbonden maar niet voor iedereen zichtbaar. Bezoekers van nu kennen niet de gehele geschiedenis en komen vaak met een andere 'bril' op naar het gebied; als bezoeker van het Kazemattenmuseum weet je nog niets van de vismigratierivier. Of als kitesurfer heb je geen idee hoe de energiewinning bij de spuisluizen precies werkt.

Doelgroepen: beleving en ervaring

Voor de recreatieve visie zijn twee doelgroepen als vertrekpunt genomen:

- **Uitbundig geel** (grootste groep) – Joviaal, energiek, spontaan, enthousiast, vriendschap, vrolijk, genieten van het leven. Het actief samen beleven in gezins- of groepsverband.
- **Rustig aqua** (kleinere groep) – Solidariteit, respect, bedachtzaam, behulpzaam, sociale harmonie, evenwichtig, sociale verbondenheid, zachtaardig, geïnteresseerd in anderen. Het samen of alleen beleven van de omgeving en de rust.

We hebben het begrip beleving onder de loep genomen. In steekwoorden valt het begrip beleving samen te vatten als: ervaring, gevoel, waarneming, ontdekking, emotie, indruk, idee, impressie. Wij gaan uit van een drietal kernwoorden om de recreatieve beleving te kunnen duiden:

- **Kennis**, het begrijpen van het landschap en de omgeving, vanuit het grotere geheel zijn de details duidelijk, feiten en cijfers maken het verhaal begrijpelijk.
- **Kijken**, vanuit de zintuiglijke beleving het gebied ontdekken. Naast kijken zijn dit ook horen, ruiken proeven en voelen. Met gevoel en emotie de omgeving beleven.
- **Doen**, actief de beleving aangaan door te doen.

Verschillende bezoekers gaan Kornwerderzand en omgeving bezoeken, recreanten uit de regio, dagtoeristen van verder weg uit Nederland en zelfs van over de hele wereld. Deze bezoekers gaan of voor verschillende ervaringen:

projectnummer 401384
10 februari 2016

- **Korte ervaring**, benutten routestructuren en willen snel geleid worden met goede bewegwijzering
- **Lange ervaring**, komen alleen als er een onderscheidende beleving is, via routestructuren geleiden naar de specifieke onderdelen.
- **Maximale ervaring**, komen voor de specifieke onderdelen zoals voor de vismigratierivier en zoeken vanaf de gebaande paden hun eigen weg. Struinen langer door de natuur.

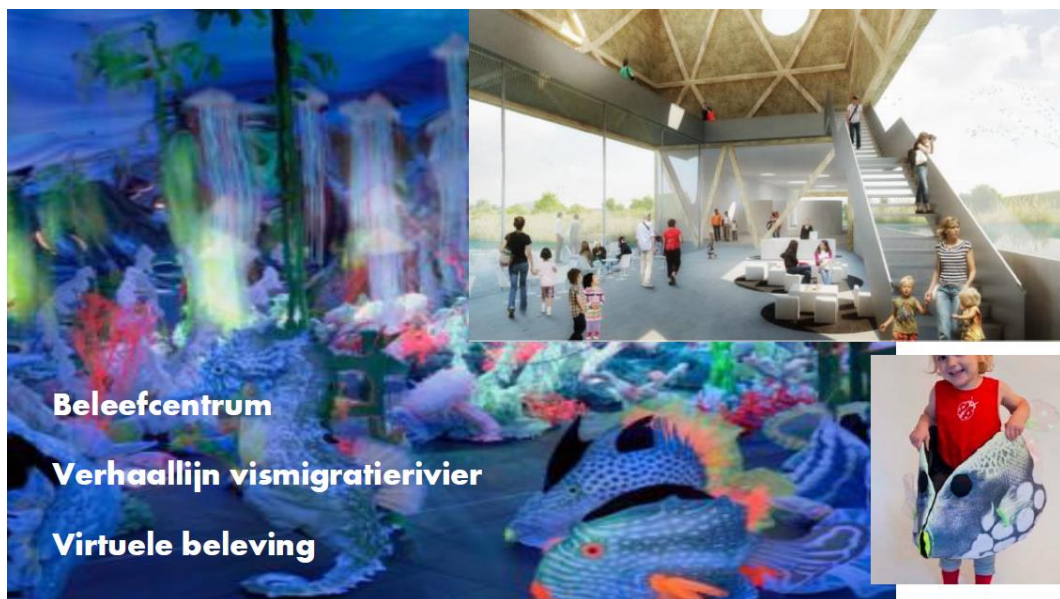
4 Uitwerking: Recreatieve beleving

De recreatieve beleving is verder uitgewerkt naar voorstellen op de kaart.

4.1 Beleefcentrum

Het beleefcentrum is de start van de recreatieve belevingen. Als toeristisch knooppunt is het gebouw publiek toegankelijk en heeft een hoog voorzieningen niveau. Horecavoorzieningen, toiletvoorzieningen, museumwinkel, goede parkeergelegenheid en een attractieve buitenruimte. Als overstappunt ligt het gebouw functioneel bereikbaar voor alle (openbaar) vervoersvoorzieningen zoals bus, touringcars, auto's, fietsen, wandelen, en varen. De aanlegmogelijkheid voor rondvaartboten en een vluchthaven met voorzieningen zijn nabij het beleefcentrum gelegen.

In het gebouw is plek voor een educatieve attractie waarin de zeven verhaallijnen van het Waterlandschap elk een plek krijgen. Hier is de eerste kennisuitwisseling en beleving van het totale Waterlandschap in al zijn facetten.

Beleefcentrum

Verhaallijn vismigratierivier

Virtuele beleving

Vismigratierivier – In het beleefcentrum stappen we in de beleving van de vismigratierivier. Voor jong en oud wordt de werking inzichtelijk gemaakt. Door een virtuele uitwerking is het mogelijk om in de onderwaterwereld te stappen zonder dat je er naar toe hoeft te gaan. Door een Oculus Rift bril op te zetten ervaar je de virtuele wereld vanuit het perspectief van een trekvis. Je kunt zwemmen van de Waddenzee naar het IJsselmeer. Onderweg is er uitleg over het ecologische systeem van de vismigratierivier:

- Snelle en langzame stroming, hoog en laag water, seizoensinvloeden, uitwisseling tussen zoet en zout.
- Welke vissen zwemmen waar? Solitaire zwemmers of in scholen?
- Welke waterplanten en andere dieren kom je tegen in de vismigratierivier?
- Werking van de vismigratierivier ervaren, hoe ziet het kunstwerk er uit?

projectnummer 401384
10 februari 2016

Beelden uit de 3D film, gemaakt door Taco Breeschoten

4.2 Recreatieve zonering & doelgroepen

In de omgeving zijn een aantal bebouwde elementen die de recreatieve beleving ondersteunen; het Beleefcentrum, het Kazemattenmuseum, de Coupure door de dijk en de Sluis in het IJsselmeer als afsluiting van de vismigratierivier. Deze elementen zijn op kaart gezet en er is een koppeling gemaakt naar de recreatieve beleving van de verschillende doelgroepen (uitbundig geel, ingetogen aqua). De grootte van de sterren geeft een indicatie weer van de intensiteit van het te verwachten aantal bezoekers.

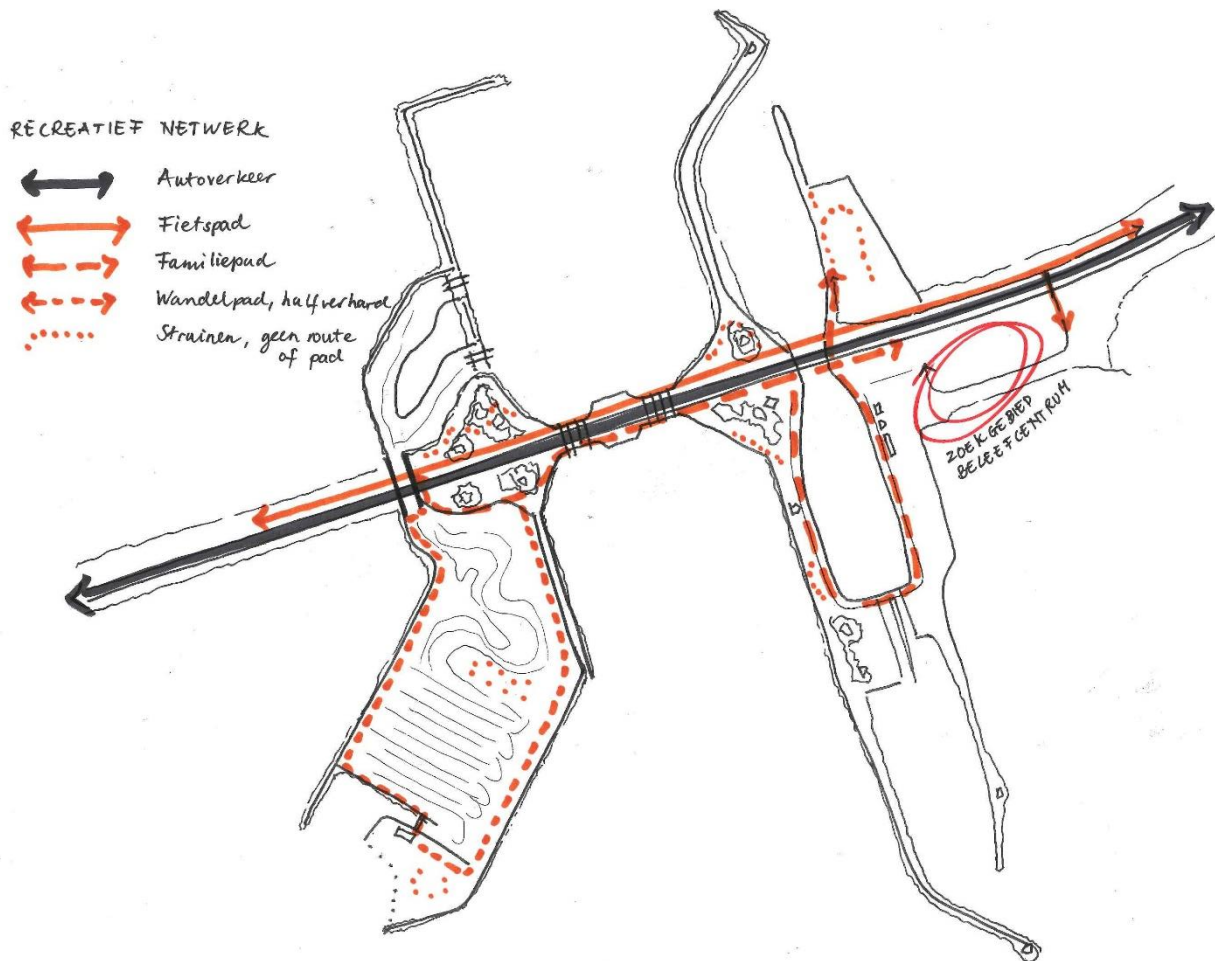

4.3 Recreatieve verbindingen, toegankelijkheid en bereikbaarheid

Het netwerk en de hiërarchie van verbindingen.

1. Auto (snel)weg – Asfalt zwart
2. Fietspad – Asfalt zwart, bestaande uit een twee richtingen fietspad. Het fietspad heeft tevens een functie als beheerpad.
3. Familiepad – Verhard wandelpad in het dorp Kornwerderzand, materialen sluiten aan bij de omgeving (klinkers voor de woningen, asfalt aan de zijde van de sluis). Het Familiepad is toegankelijk voor mindervaliden. Het pad loopt aan de IJsselmeerzijde door tot aan de coupure bij de vismigratierivier, hier sluit het aan bij het materiaalgebruik van het fietspad.
4. Wandelpad halfverhard - Een pad met een verstevigde ondergrond van halfverharding (toplaag met fijne gradatie op puinfundering). Het pad heeft een natuurlijke uitstraling en gaat na verloop van tijd op in de natuurlijke omgeving doordat gras en beplanting over de verharding groeien. Afhankelijk van de mate van gebruik zal het pad meer of minder groen zijn. De breedte van het pad is variabel, afhankelijk van de functie.
5. Struinen – Paden of routes zijn niet aangegeven, het gebied is vrij toegankelijk voor wandelaars.

projectnummer 401384
10 februari 2016

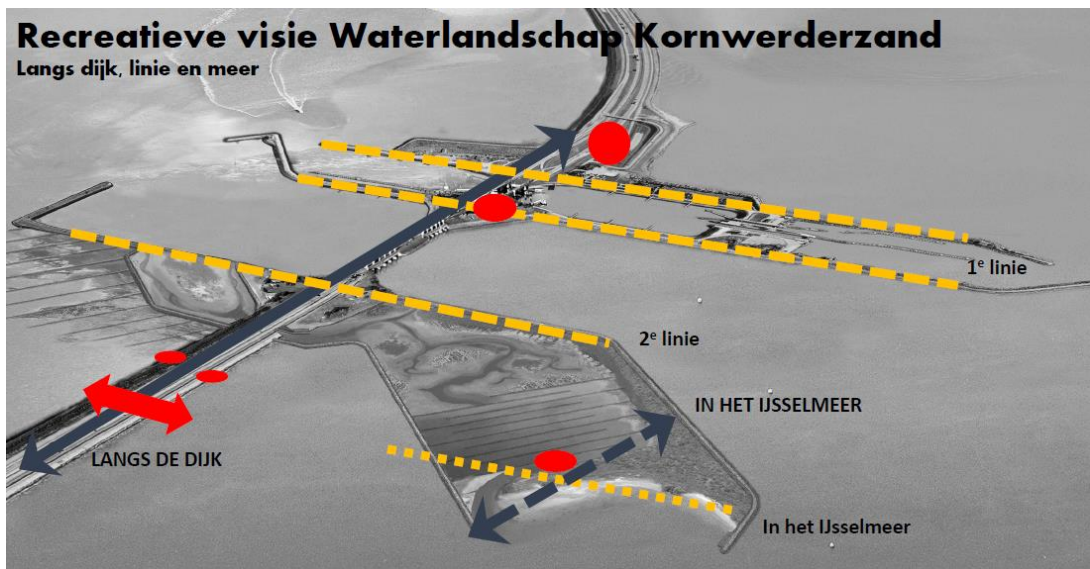
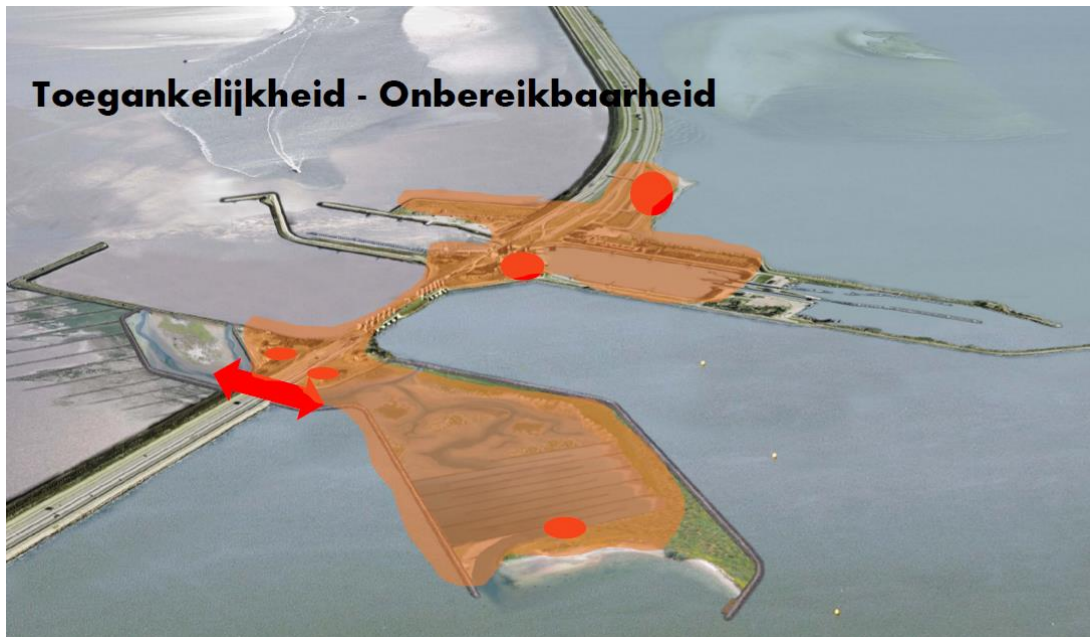
Recreatieve maatregelen op de kaart

- Maken verbinding schutsluis zodat een rondje door het dorp mogelijk is via het Familiepad (beleving schutten van boten, rondje dorp)
- Maken wandelverbinding naar Kazemattenmuseum naast de brug in de Afsluitdijk, hier ligt een tweezijdig fietspad wat tevens als wandelpad en beheerpad gebruikt kan worden
- Maken lage brugverbinding vanaf het beleefcentrum naar de camperplek aan de Waddenzeezijde (beleving Unesco werelderfgoed van de Wadden)
- Maken verbinding langs spuisluis door het Familiepad door te trekken tot aan de vismigratierivier (beleving waterwerk, energiewinning)
- Verbinding voor wandelaars en fietsers (afstappen!) door coupure (beleving dijk, vismigratie en waterwerk)
- Brug over het vertical slot zodat een rondwandeling door de vismigratierivier aan de IJsselmeerzijde mogelijk is (beleving estuarium en waarden)
- Wandelen naar de sluis in het IJsselmeer via halfverhard wandelpad over de nieuwe dijk, aanlegplaats boot (beleving rondje vismigratierivier, sluisgebouw en kijken in de vismigratierivier)
- Struinen door het landschap zonder paden en routes, het landschap is toegankelijk.

projectnummer 401384
10 februari 2016

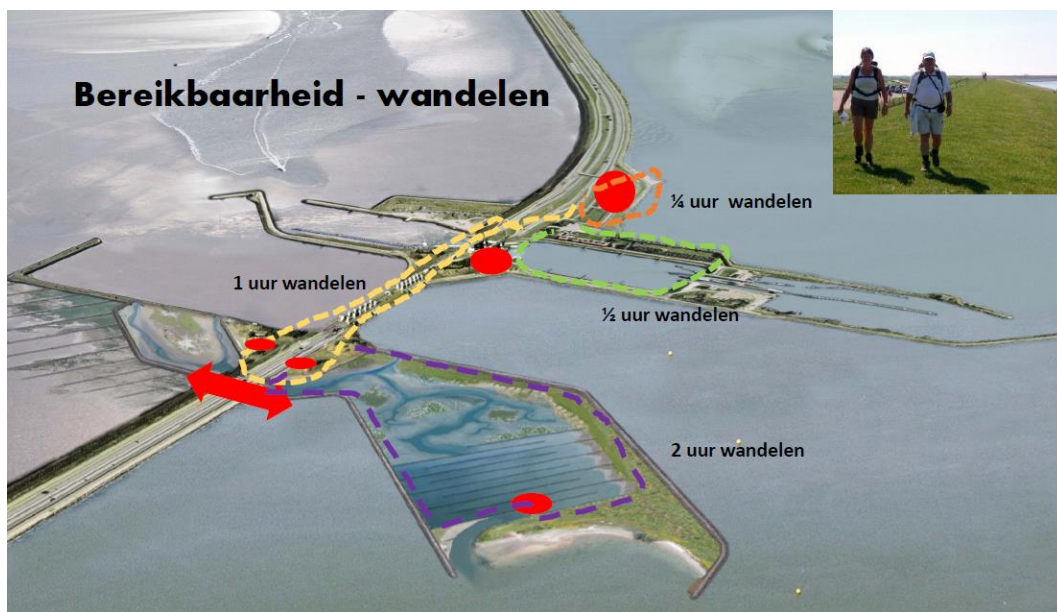
Toegankelijkheid

Het Waterlandschap is deels toegankelijk. Het netwerk van paden verloopt in hiërarchie, dicht langs de dijk en in het dorp zijn de paden royaal en comfortabel. Op grotere afstand worden de paden smaller en natuurlijker. In de vismigatierivier zijn de paden halfverhard daar waar ze veel gebruikt worden zijn ze vrij van begroeiing, op sommige plaatsen zullen ze opgaan in de omgeving. Sommige delen zijn moeilijker toegankelijk, hier kun je de rust en ruimte ervaren door te struinen door het landschap.

Bereikbaarheid- wandelen, fietsen en varen

De belangrijkste recreatieve bebouwingen liggen op een beschutte positie, dicht langs de Afsluitdijk. Vanaf het beleefcentrum zijn de recreatieve elementen in de eerste lijne (Kazemattenmuseum, schutsluis, rondje dorp) goed bereikbaar, gemiddeld gezien een half uur wandelen. De route naar de vismigratierivier gelegen in de tweede lijne is, via de spuisluizen, de coupure en terug naar het beleefcentrum een uur wandelen. De sluis in het IJsselmeer is met 2 uur wandelen de langste afstand. Om deze rondwandelingen mogelijk te maken zullen een aantal verbindingen (bruggen en coupure) gemaakt worden om het recreatieve netwerk compleet te krijgen. De bereikbaarheid krijgt een impuls door ook fietspaden en aanlegplaatsen voor een rondvaart boot te realiseren. Door het toevoegen van een bootverbinding zijn ook Harlingen en Makkum relatief snel te bereiken.

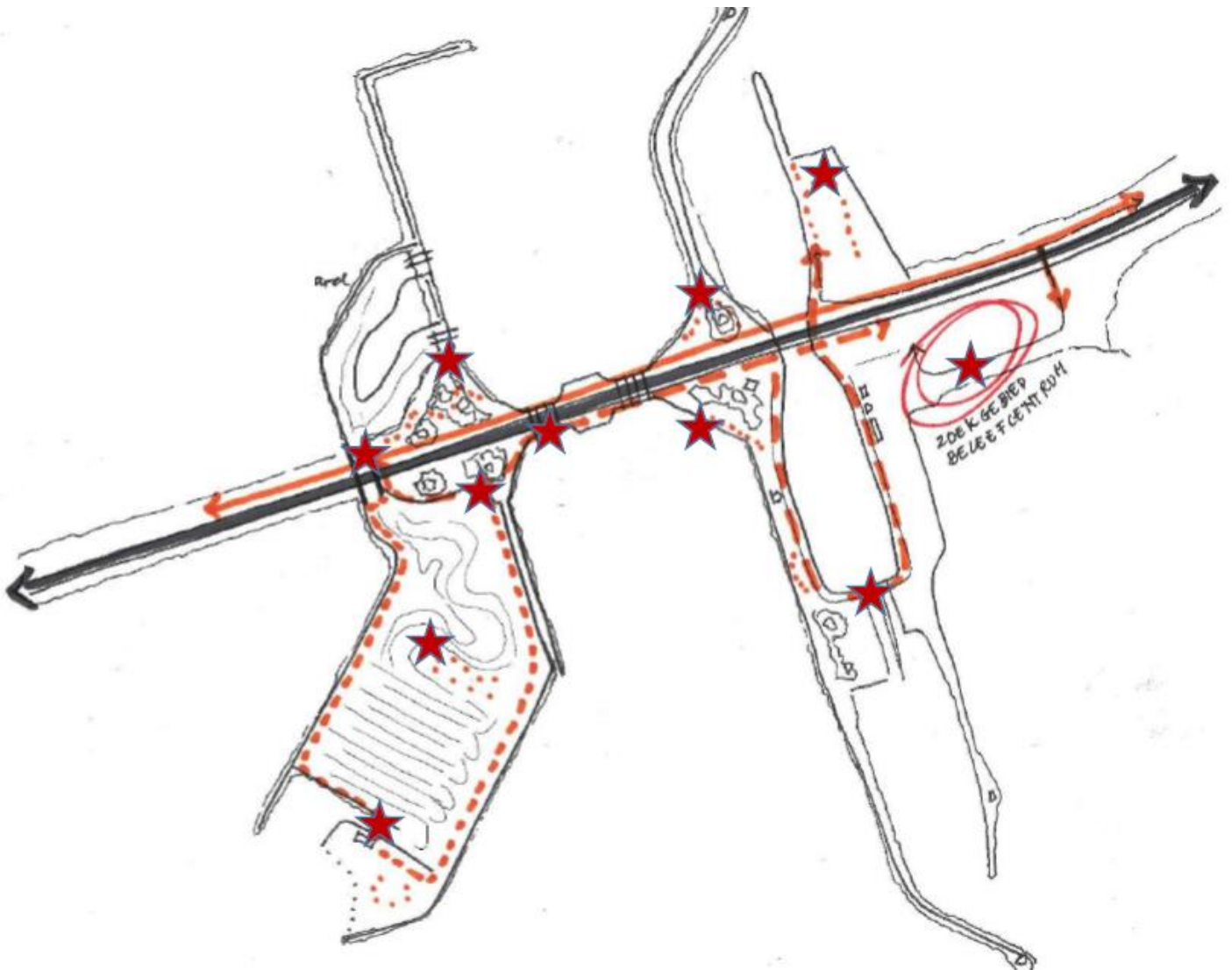

projectnummer 401384
10 februari 2016

Picture point

Het landschap rond de Afsluitdijk en Kornwerderzand is ruig en heeft een hoog 'vrijheidsgehalte'. Zelf je route kunnen bepalen, zelf nieuwe wegen ontdekken. Een landschap met zeven verhaallijnen kent veel elementen die de moeite waard zijn om 'toevallig' te ontdekken. Hoe kun je deze toevalligheid organiseren zonder een veelheid aan borden, routes en informatieborden?

- Markering punten op logische en bijzondere plekken in het landschap, b.v. bij splitsing van wegen, bij mooie uitzichtpunten of vanaf grotere hoogte
- Het plaatsen van een herkenbaar multifunctioneel element: één object voor zitten, kijken, bewegwijzering, digitale informatie en picturepoint
- Linken leggen tussen verschillende verhaallijnen
- Verborgenelementen kunnen beleven
- App: meer informatie en een digitale beleving in het landschap (nader onderzoeken naar mogelijkheden)

5 Uitwerking: Verhaallijnen

De verhaallijnen zijn verder uitgewerkt naar concrete voorstellen op de plankaart.

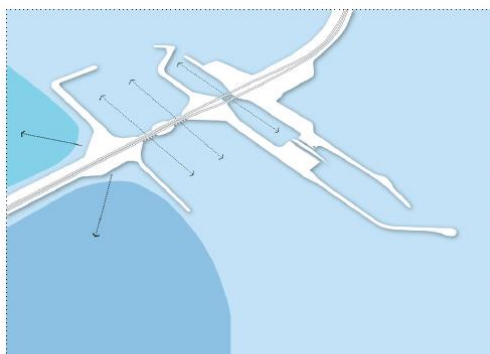
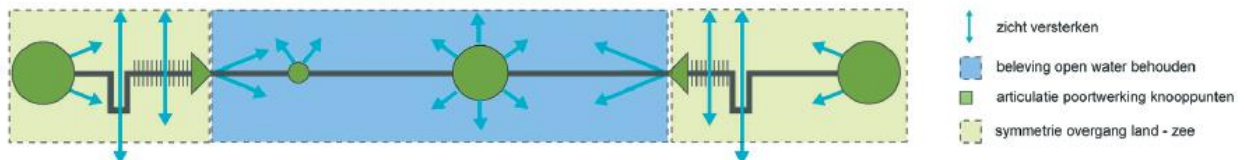
5.1 Verhaallijn Waterlandschap

Ontwikkelrichting

Waarden van het Unesco Wereld Erfgoed van de Waddenzee beleefbaar maken en linken aan de elementen in de omgeving van Kornwerderzand. Beleving van de grootsheid van het Waterlandschap aan weerszijden van de Afsluitdijk behouden en versterken.

Kernwaarden

- De openheid, weidsheid en de ervaring van de leegte
- De beleving van wind, ruimte en rust
- De beleving van een lage horizon, veel lucht en een grootschalig waterpanorama
- Zicht over zoet water van het IJsselmeer en zout water van de Waddenzee. De unieke beleving van het waterlandschap in totaal
- Watersysteem vroeger: natuurlijk krachtenspel, overgang van waterbeheer (maritiem erfgoed)
- Watersysteem nu: invloed van menselijke ingrepen op Waddensysteem, relatie en dialoog natuur-cultuur
- Barrières en gaten, eilanden als natuurlijke dijken
- Stelsel van geulen, prielen, zandplaten, cultuurhistorische structuren herkenbaar
- Het getijdensysteem en de invloed van het eb- en vloedregime op de ecologische omstandigheden langs de Noord-Nederlandse kust
- Kornwerderzand ligt als vooruitgeschoven post in het Waterlandschap

Beleving van de grootsheid van het waterlandschap aan weerszijden van de dijk behouden en versterken

Illustraties, bron Masterplan Beeldkwaliteit

projectnummer 401384
10 februari 2016

Recreatieve maatregelen

- Kennis vergaren, eerste indruk van de verhaallijn in het beleefcentrum
- Beleefcentrum ideeën van SLEM (o.a. tijdijkijkers op het dak) verder uitwerken
- Maken van twee verbindingen tussen IJsselmeer en Waddenzee (lage brug en coupure)
- Struinpaden aan Waddenzeezijde, zowel ter hoogte van de eerste als tweede linie
- Camperplek Waddenzijde (diep water, vissen)
- Kitesurfplek IJsselmeerzijde (actief, sportief)
- Netwerk met picture points, digitale verbinding met app/website

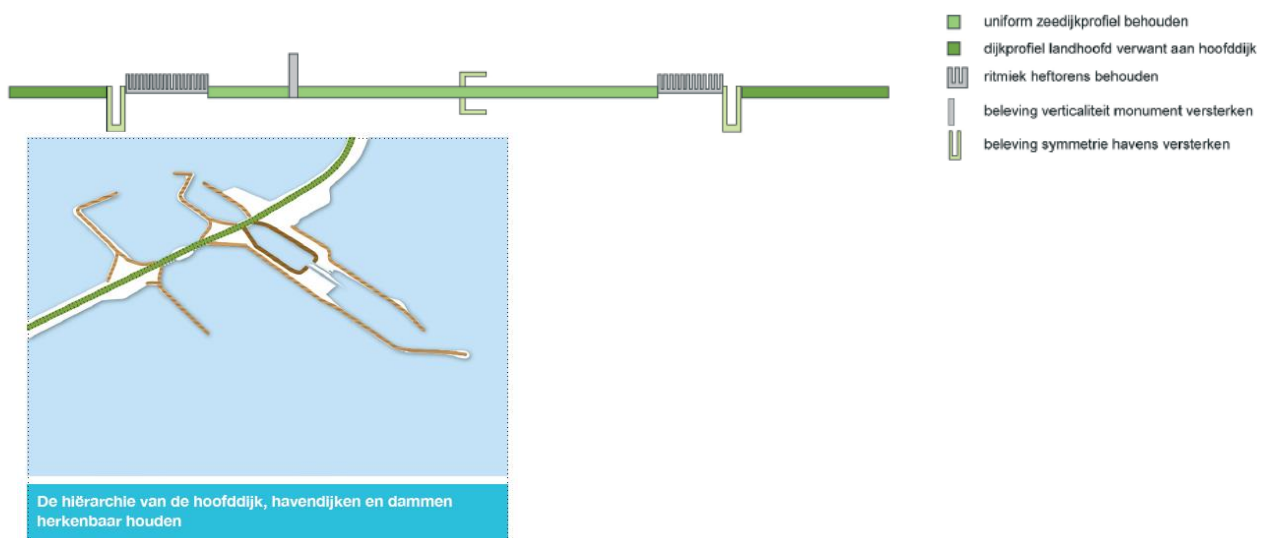
5.2 Verhaallijn Afsluitdijk

Ontwikkelrichting

Waarden van het waterbouwkundig icoon beleefbaar maken, van de aanleg van de dijk (vroeger) tot het maken van overslagbestendige dijk (2018)

Kernwaarden

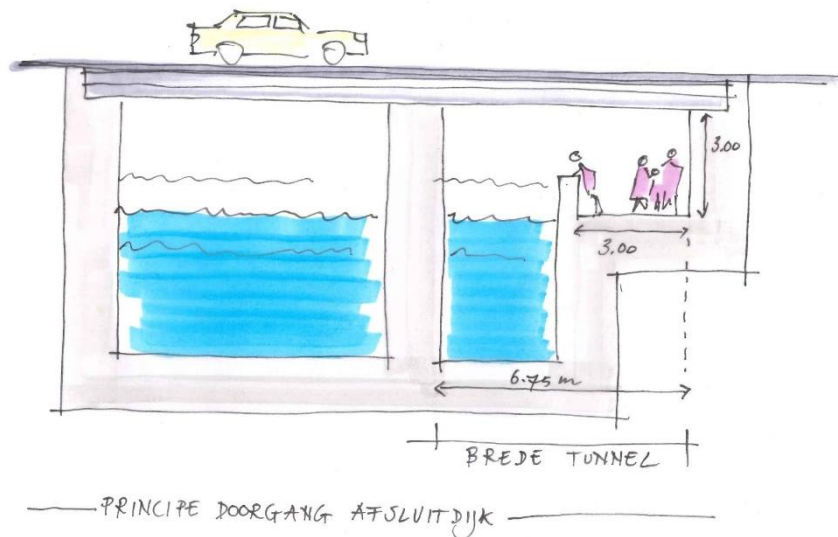
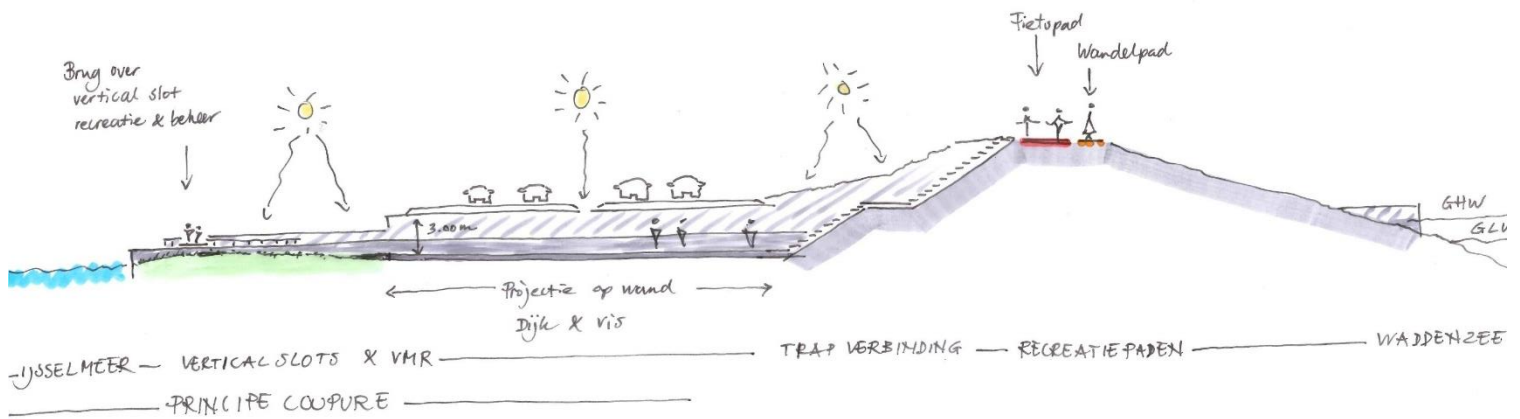
- De Afsluitdijk als waterstaatswerk, als symbool van de verdediging tegen de zee
- De monumentale waarde van de Afsluitdijk als icoon van de Nederlandse waterbouw
- Symbool van de verdediging tegen de zee
- Een verbinding tussen West- en Noord Nederland
- Hiërarchie van de hoofddijk, havendijken en dammen herkenbaar houden
- Uniform dijkprofiel met strakke lange lijnen, een dam tussen zee en meer
- Kaarsrecht tracé met één markante knik
- Kenmerkend verschil hoge hoofddam en lage geleide dammen
- Sterk utilitair of civieltechnisch karakter van de dijk en bijbehorende gebouwen en kunstwerken
- Kenmerkend zeedijk-profiel, sober materiaalgebruik
- Karakteristieke fijn-korrelige textuur steenbekleding (basalt)
- Overgangen tussen taluds van dijk, dammen en kunstwerken vloeiend vormgeven
- Status van rijksmonument voor een aantal gebouwen en kunstwerken

Illustraties, bron Masterplan Beeldkwaliteit

Recreatieve maatregelen

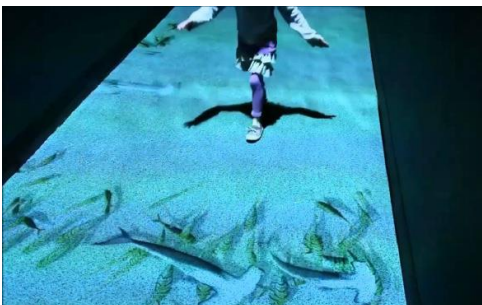
- Kennis vergaren, eerste indruk van de verhaallijn in het belevingscentrum
- Beleving dwarsdoorsnede door de dijk is alleen in de coupure voor de vismigratie bij Kornwerderzand mogelijk
- In de coupure is een buitenruimte expositie met beeldmateriaal van de Afsluitdijk bij aanleg en de coupure voor de vismigratie
- Brede doorgang met zicht op langzame stroming
- Netwerk met picture points, digitale verbinding met app/website

projectnummer 401384
10 februari 2016

Uitwerking coupure

- De coupure heeft een brede tunnel waarbij vanaf een vrijliggend voetpad er zicht is op de langzame stroming in de vismigratierivier
- De coupure is openbaar toegankelijk voor wandelaars en fietsers. Fietsers lopen met de fiets aan de hand door de coupure om vervolgens per fiets hun route te vervolgen
- Voor de fietsers wordt er langs de trapverbinding een fietsgoot gemaakt om fietsen te kunnen vervoeren
- In eerste instantie is de coupure open maar afsluiting met een hek is mogelijk, beheer over de afsluiting zal dan nog nadere afstemming vragen
- Via een trappartij (met fietsgoot) is het hoogste punt van de dijk bereikbaar. Vanaf dit punt is er aansluiting op het fietspad en een halfverhard wandelpad wat de noordelijke zijde van de tweede linie van kazematten bereikbaar maakt.
- De wanden en vloeren kunnen als buitenruimte expositie gebruikt worden voor enerzijds inzicht in de dwarsdoorsnede van de dijk (aanleg dijk) en een duurzame, overslagbestendige dijk en anderzijds de vismigratierivier
- De expositie geeft daarnaast inzicht in de werking van de vismigratierivier en de bijzonderheden op deze plek:
 - Markering van getijde werking, hoog en laag water, actuele waterstand, digitaal zichtbaar
 - Informatie over het ecologische systeem, de verbinding tussen zoet en zout
 - Welke soorten vissen passeren er op dit moment? Digitale weergave met sonar over hoeveelheden en vissoorten. Het kunnen zien van echte vissen krijgt een plek bij de sluis in het IJsselmeer (betere zichtdiepte)
 - De digitale expositie sluit aan bij de ideeën van SLEM over het beleefbaar maken van zoet en zout, deze in latere fase nader uitwerken en passend maken voor de locatie van de expositie in de coupure.

Referentiebeelden: projecties op wanden en vloeren in de buitenruimte expositie in de coupure

5.3 Verhaallijn Waterwerken

Ontwikkelrichting

De functionele en architectonische waarden van de waterwerken (kunstwerken, spui- en schutsluizen) beleefbaar maken. De waterwerken als facet van het Waterlandschap, als verbindingen tussen Waddenzee en IJsselmeer, optimaal benutten.

Kernwaarden

- Kenmerkende reeks aan weerszijden van de dijk: landhoofd – voorhaven – spuisluis – kazematten
- Monumentale waarde van sluizen en bouwwerken met architectonische eenvoud (o.a. sluiswachtershuis Kornwerderzand)
- Ervaring van ritme en poortwerking verticale architectuur van heftorens
- Samenhangend ensemble spuisluizen-kazematten

Illustratie bron Masterplan Beeldkwaliteit

Recreatieve maatregelen

- Kennis vergaren, eerste indruk over de verhaallijn in het belevingscentrum, o.a. werking van de kunstwerken in het grotere systeem, architectonische samenhang
- Verbindingen maken over schutsluis, rondje door dorp en voorhaven
- Herbestemming sluiswachtershuis op Kornwerderzand
- Verbinding maken langs spuisluis, beleven stromingsenergie
- Verbinding over vertical slot, coupure, verbinding over sluis in IJsselmeer
- Familie van kunstwerken, oud en nieuw gaan samen
- Netwerk met picture points, digitale verbinding met app/website

5.4 Verhaallijn Innovatie

Ontwikkelrichting

Beleving van de dijk als proeftuin voor duurzaamheid en energie

Kernwaarden

- Duurzame ontwikkelingen op het gebied van energie & water, natuur & water en economie & water
- Afsluitdijk als icoon voor innovatie zowel vroeger als nu
- Voorop lopen op het gebied van nieuwe toepassingen in Nederland en daarbuiten
- Benutten van kennisinstellingen, bedrijven en overheden met innovatieve ideeën
- Link met hotspot Watertechnologie Leeuwarden, Embassy of Water tijdens Culturele Hoofdstad 2018
- De knik in de Afsluitdijk bij Kornwerderzand is bij aanleg ontworpen om aan te sluiten bij de getijdenwerking en het systeem van lokale stroomgeulen

Illustratie van wandelverbinding langs de spuisluizen, beleving van opwekken stromingsenergie, bron Masterplan Beeldkwaliteit

Recreatieve maatregelen

- Kennis vergaren, eerste indruk van de verhaallijn in het belevingscentrum o.a. 'Hotspot watertechnologie': Blue Energy Breezanddijk en Den Oever, Leeuwarden Embassy of water
- Maken van een wandel en fietsverbinding langs de spuisluizen, beleving van de opwekking van stromingsenergie
- In de coupure is bij de buitenruimte expositie de opbouw van de duurzame, overslagbestendige dijk beleefbaar
- Beleving Vismigratie, de enige zoet-zout verbinding ter wereld op deze schaal
- Netwerk met picture points, digitale verbinding met app/website

5.5 Verhaallijn Vismigratierivier

Ontwikkelrichting

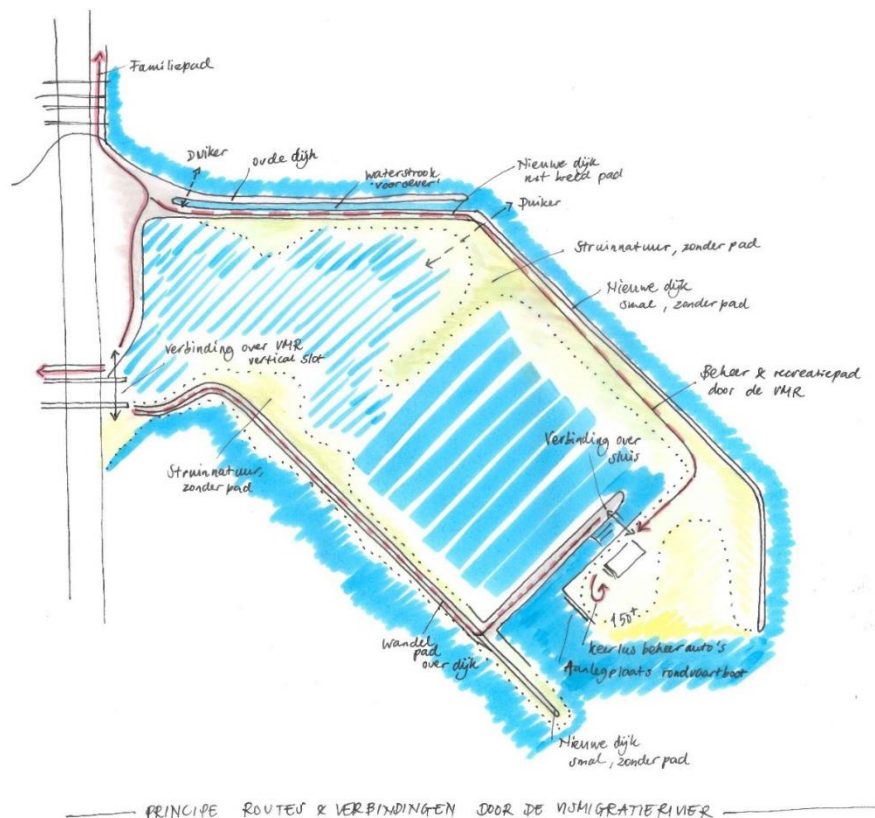
Beleving van de verbinding tussen zoet en zout als totaal ecosysteem

Kernwaarden

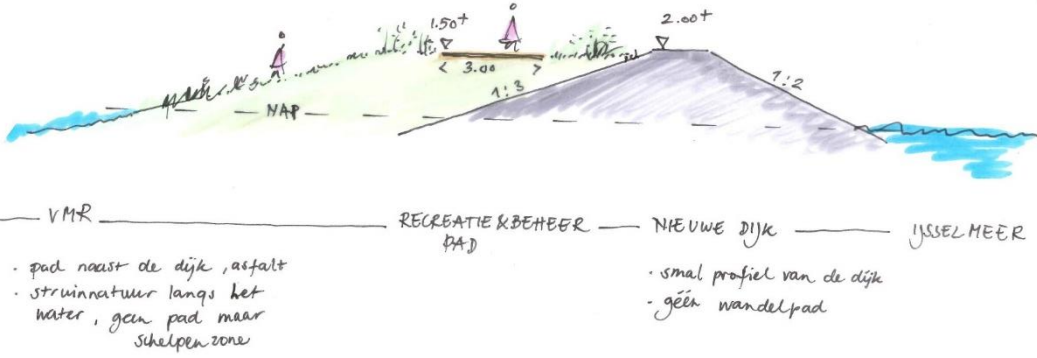
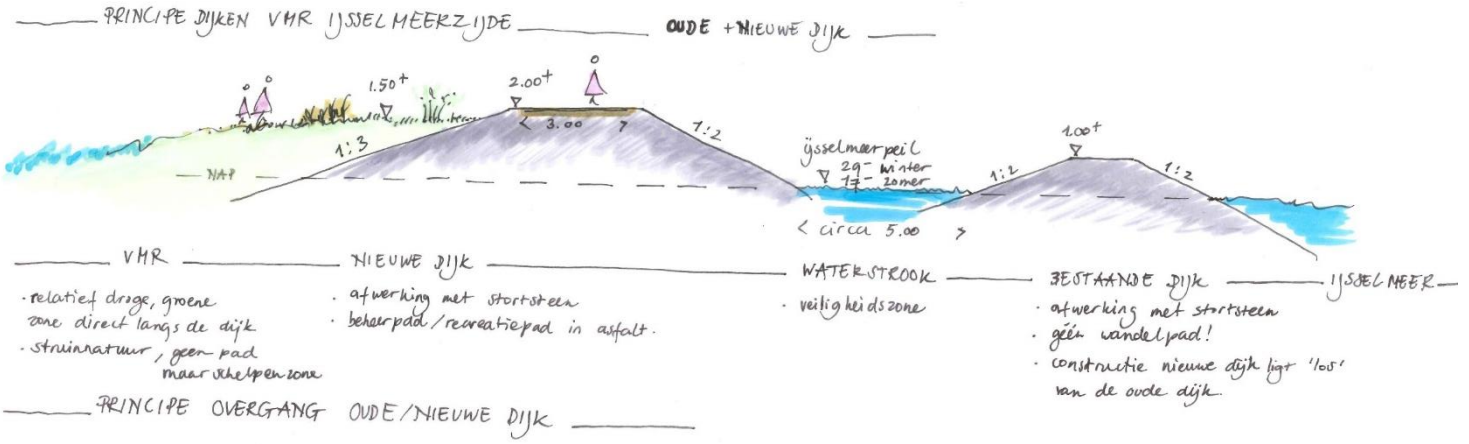
- Coupure met visverbinding en recreatieve verbinding
- Dwarsdoorsnede van de Afsluitdijk zichtbaar
- Verbinding tussen zoet en zout als basis voor een nieuw ecosysteem
- Getijde invloeden, beleving van hoog en laag water
- Op relatief kleine schaal zijn verschillende landschappen

Recreatieve maatregelen

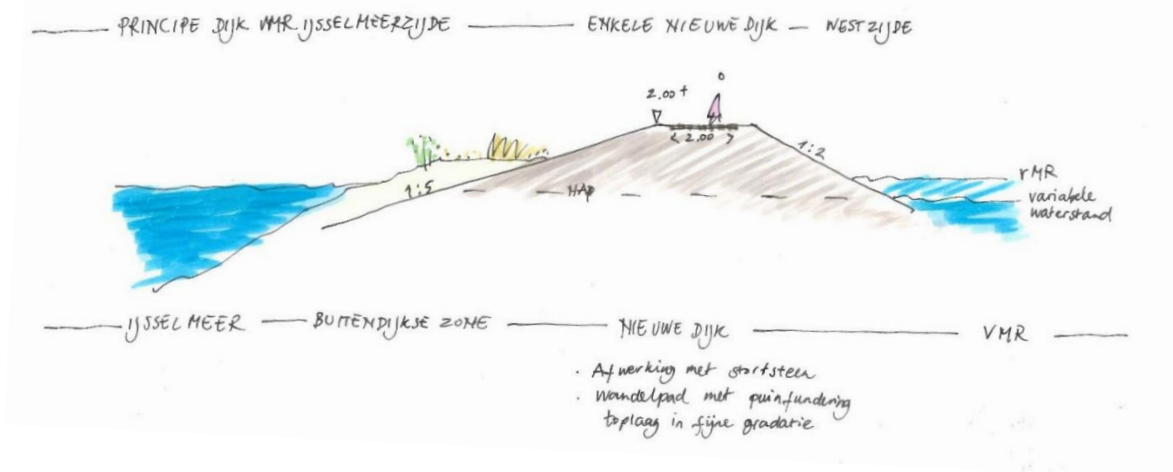
- Kennis vergaren, eerste indruk van de verhaallijn in het belevingscentrum, o.a. werking van het gehele ecosysteem en de onderwaterwereld beleving met de oculus rift bril
- Wandelverbinding door coupure, zicht op langzame stroming (kijken over de rand), langs binnen en buitenzijde van VMR, verbinding over sluis in IJsselmeer en over verticalslot
- Sluisgebouw met educatieve voorzieningen, vis zien
- Netwerk met picture points, digitale verbinding met app/website

projectnummer 401384
10 februari 2016

Principe dijken en wandelpad aan de Oostzijde

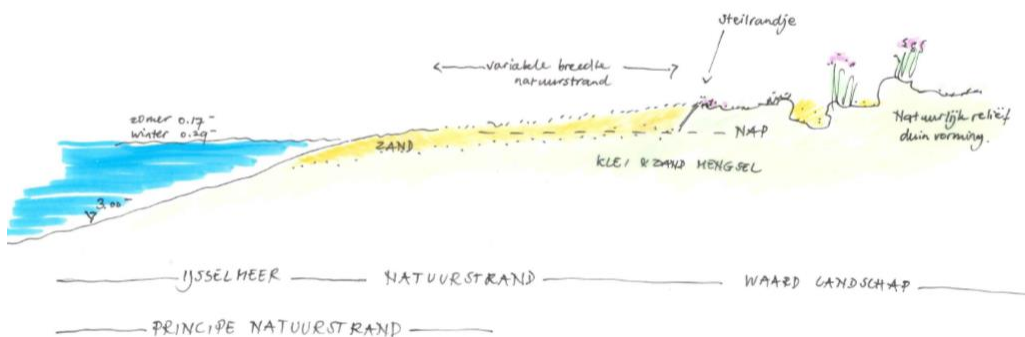

Principe dijk en wandelpad aan de Westzijde

projectnummer 401384
10 februari 2016

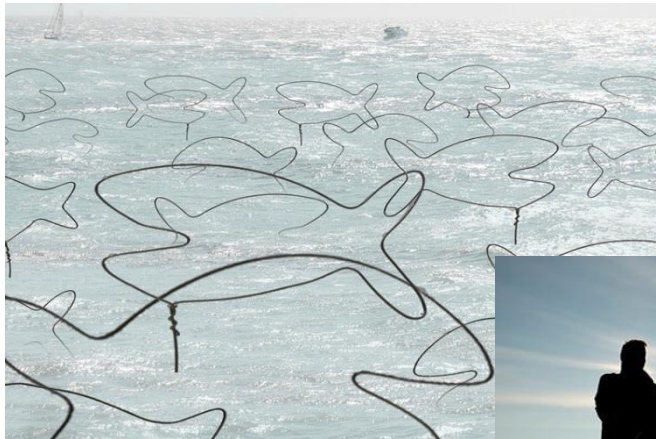
Principe - Natuurstrand

Uitgangspunten ecologische ontwikkeling

- Beleving van waterlandschappenreeks op kleine schaal van estuarium tot waardenlandschap
- Overgangen tussen zoet en zout, van klei naar zandige ondergrond
- Bij aanleg gebied de eerste aanzet geven tot zelfontwikkeling door inzaaien van schrale kruiden
- Natuurstrand is extensief gebied op de overgang naar het IJsselmeer, de natuurlijke ontwikkeling zorgt voor een variabele breedte van het strand
- Op de overgang naar het natuurlijke reliëf van het waardenlandschap een steilrandje aanbrenge als ecologische gradiënt

projectnummer 401384
10 februari 2016

Illustraties bron SLEM

Uitgangspunten uitwerking 300 Blijje Vissen

- Plaatsing in estuarium landschap van de VMR
- Beleefbaar maken: zwemrichting en stromingsrichting, getij
- Plaatsing aan beide zijden van de dijk
- Concentratie aan IJsselmeerzijde
- Nadere uitwerking i.s.m. SLEM

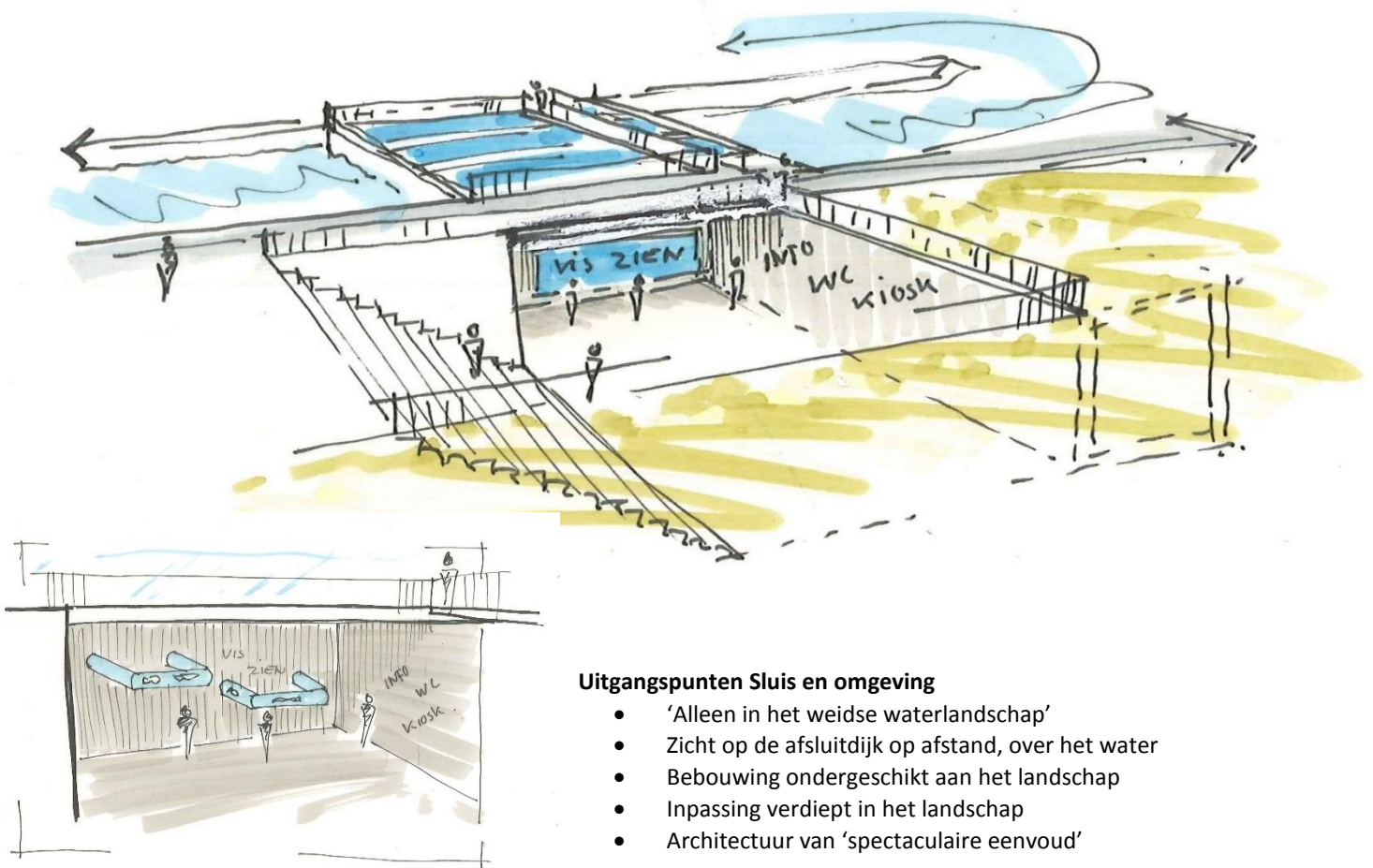
Uitgangspunten uitwerking educatieve beleving

- Actief de (onder)waterwereld bekijken en kennis op doen
- Functies koppelen aan sluis en gebouw in IJsselmeer
Educatie koppelen aan gids/rondleiding eventueel in combinatie met een boottocht

Referentiebeelden voor het beleven van de onderwaterwereld in het echt

projectnummer 401384
10 februari 2016

Uitgangspunten Sluis en omgeving

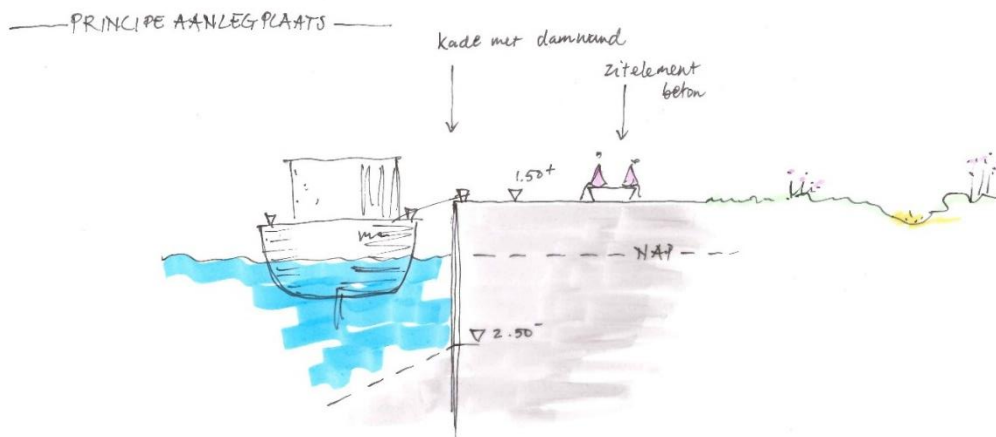
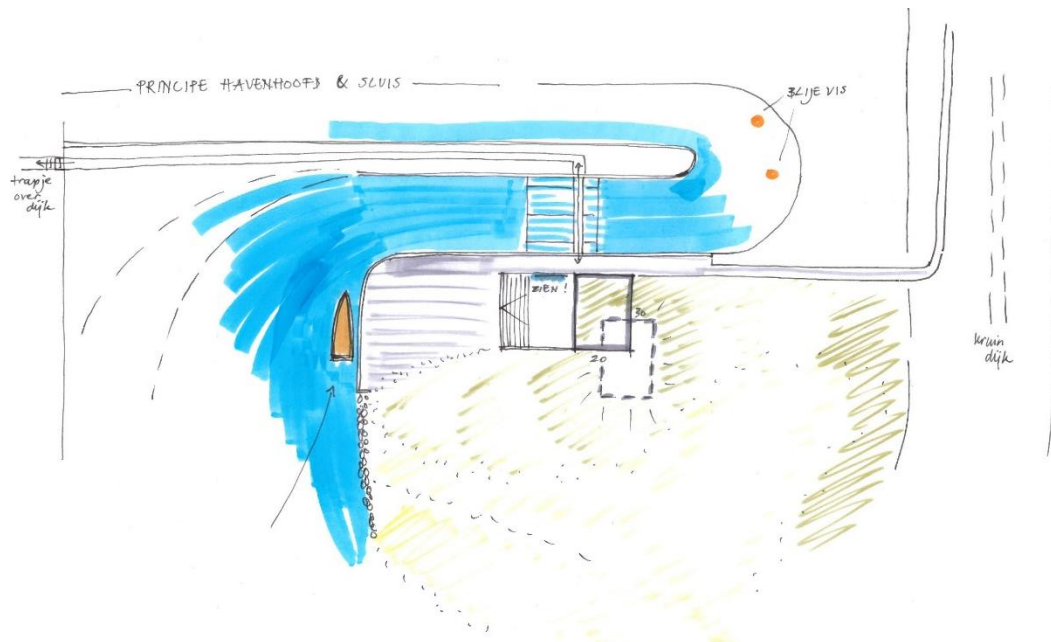
- 'Alleen in het weidse waterlandschap'
- Zicht op de afsluitdijk op afstand, over het water
- Bebouwing ondergeschikt aan het landschap
- Inpassing verdiept in het landschap
- Architectuur van 'spectaculaire eenvoud'

- Bebouwingsvolume koppelen aan de voorzieningen die al getroffen moeten worden voor het maken van een technische ruimte, meeliften op de werkzaamheden om de kosten te beperken
- Kleinschalige bebouwing geschikt voor b.v. educatie, informatie, kiosk, mogelijke exploitatie en/of beheer nader afstemmen
- Vis zien via kijkraam of stroomlijnen via een buizenconstructie? Nader onderzoek naar de mogelijkheden van wat het 'kijken' allemaal kan zijn. Dit kan dus ook los van de sluis of van de bebouwing zijn.
- Nader onderzoek nodig naar zichtdiepte en mogelijkheden

Uitgangspunten bebouwing op afstand van de dijk

- Landschappelijke verankering, passend bij het karakter van de plek van het gebouw
- Het landschap komt omhoog, het gebouw wordt ingegraven of het gebouw steekt deels in of uit het grondlichaam
- Door landschappelijke verankering ontstaat er een logica tussen bouwwerk en landschap
- Uitwerking in de geest van Roosenburg 'spectaculaire eenvoud'
- Materiaalkeuze afgestemd op elkaar waardoor een familie ontstaat, materiaal reageert op verschillende atmosferische condities, materiaalkeuze kan weerbarstige omstandigheden goed aan.

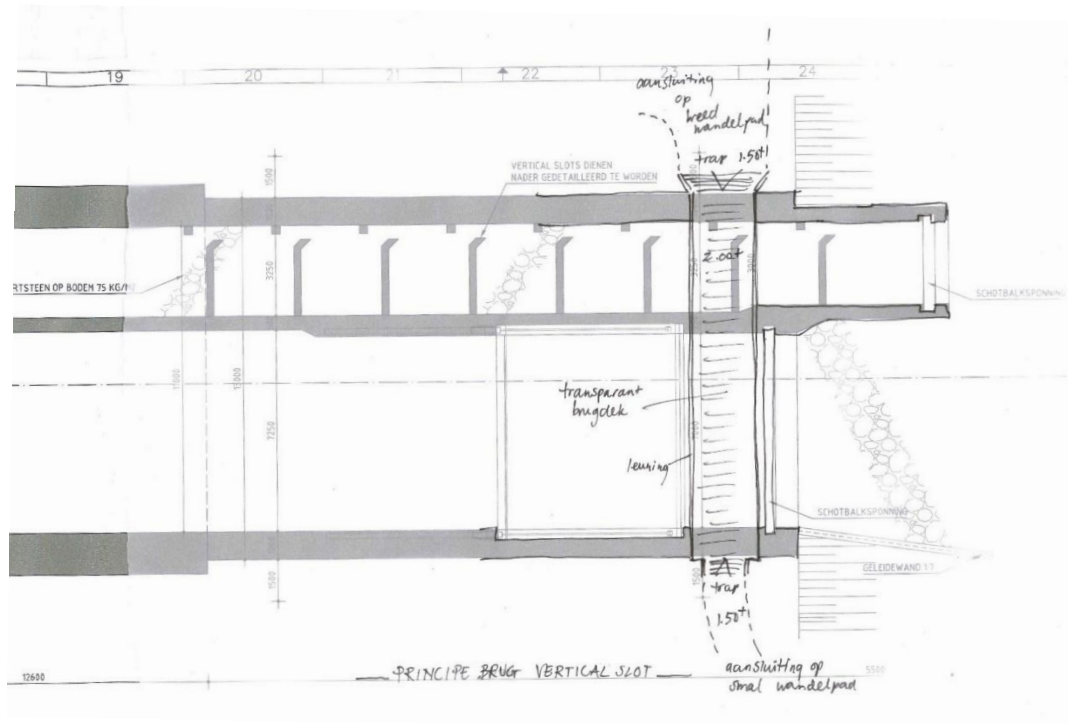
projectnummer 401384
10 februari 2016

Uitgangspunten Havenhoofd en aanlegplaats

- Havenhoofd versterken met damwanden zodat het wandelpad over de dijk mogelijk is
- Maken van een transparante brugverbinding over de sluis, uitwerking in samenhang met het waterwerk en gebouw
- Maken van een verharde ruimte nabij de aanlegplaats voor boten die tevens als draaicirkel voor het bestemmingsverkeer kan dienen
- Aanlegplaats voor beheervaartuigen en rondvaartboten (niet voor recreatievaart)
- Positie van de aanlegplaats is in het stromingsluwe deel van de vismigratierivier en laat voldoende ruimte voor het maken van een draaibeweging voor het vaarverkeer

projectnummer 401384
10 februari 2016

Uitgangspunten brug over vertical slot

- Verbinding geeft mogelijkheid tot het maken van een rondwandeling door de vismigratierivier
- Verbinding geeft zicht in het waterwerk
- Beleving van zowel snelle als langzame stroming
- Transparant brugdek, eenvoudige leuning en trapconstructie passend bij de functionele uitstraling van de coupure en het kunstwerk

5.6 Verhaallijn Kornwerderzand; van mensen, wonen en werken

Ontwikkelrichting

Beleving van de geschiedenis van de mensen die in het dorp Kornwerderzand wonen en werken, de verhalen van de mensen zijn de waarden van deze geschiedenis.

Kernwaarden

- Identiteit Kornwerderzand – vooruitgeschoven post vanuit land in de zee
- Vanwege de ondiepten voor de Friese kust ligt het sluisencomplex van Kornwerderzand niet direct tegen het vasteland aan maar als vooruitgeschoven post in het water, op de overgang van ondiep naar diep.
- De ontstaansgeschiedenis van het dorp als één van de drie werkeilanden bij de aanbouw van de Afsluitdijk in 1927
- Bebouwing blijft onder de kruin van de dijk waardoor ze ondergeschikt blijven aan het dijklichaam zelf.
- Kenmerkend contrast tussen beschutte ruimte van de voorhaven, rij woningen en het weidse uitzicht over het omringende landschap
- Rij van sluiswachterswoningen in Kornwerderzand (na WOII herbouwd) in stijl Delftse School
- Beschermd dorpsgezicht Kornwerderzand
- Nauwe verbondenheid van de bewoners bij de omgeving, wonen en werken komen en kwamen vaak samen door beroepen als sluiswachter, brugwachter of het verleden in de visserij op de voormalige Zuiderzee en huidige IJsselmeer en Waddenzee

Recreatieve maatregelen

- Kennis vergaren, eerste indruk van het verhaallijn in het belevingscentrum, o.a. verhalen van bewoners en de link met de dijk en het Waterlandschap.
- Wandeling rondje dorp en voorhaven, verbinding maken over schutsluis
- Geschiedenis tot leven brengen; wie woonde en werkte hier? App kennismaken bewoners/sluiswachter
- Herbestemming sluiswachtershuis op Kornwerderzand
- Maken haven voor passanten bij beleefcentrum
- Netwerk met picture points, digitale verbinding met app/website

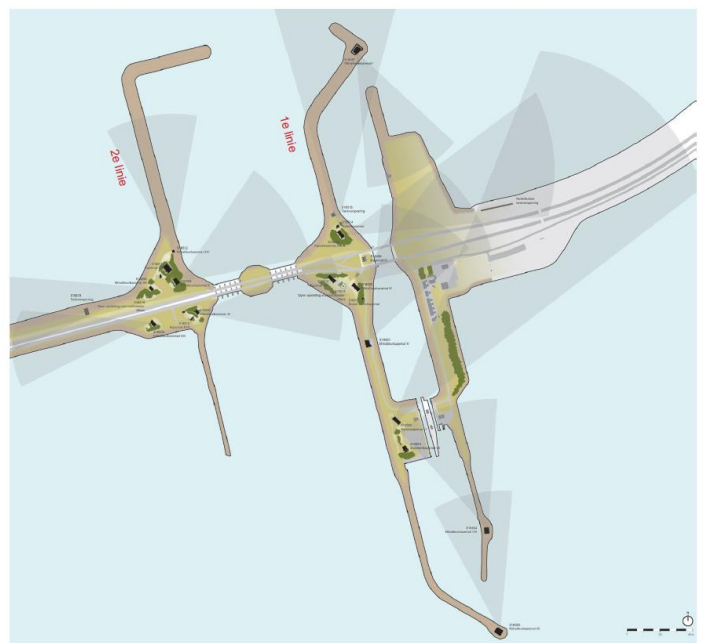
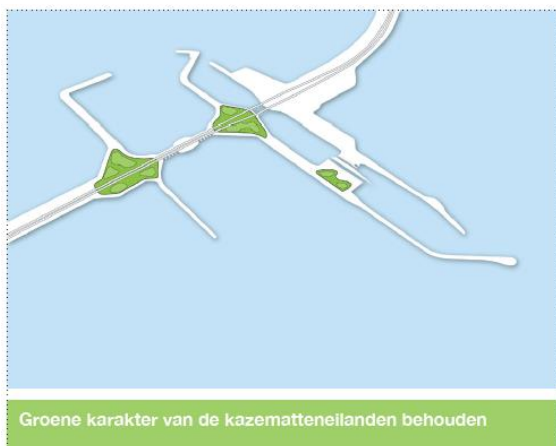
5.7 Verhaallijn WOII Militair verdedigingswerk

Ontwikkelrichting

Waarden van het verdedigingswerk beleefbaar maken

Kernwaarden

- Unieke samenhang van waterstaatswerk en militair verdedigingswerk
- Opbouw reeks van land naar zee; voorhaven met schuitsluis-kazematteneiland twee complexen spuisluizen - kazematteneiland
- Kazemattencomplex, loopgraven, tankversperringen met verdedigingslijnes op strekdammen
- Symmetrie van de verdedigingswerken aan weerszijden van de dijk, kazematteneilanden
- Rijksmonument met 23 beschermde objecten; betonnen kazematten, 4 aggregaat gebouwen, een aantal Duitse bunkers en twee tankversperringen (onderdelen toegevoegd in 1943 als versterking van de Duitse kustlinie van de Atlantikwall)
- Samenhang met verdedigingslinie op het Friese vasteland, Wonststelling
- Langwerpige vorm van kazematten door lange vorm van strekdammen
- Aanaarding van de kazematten door grondlichamen
- Camouflage door inzaaien met verschillende soorten graszaad en door schilderen van betonoppervlakten.

Recreatieve maatregelen

- Kennis vergaren, eerste indruk van de verhaallijn in het belevingscentrum, een eerste trigger met een uitnodiging tot een bezoek aan het Kazemattenmuseum
- Wandelverbinding naar Kazemattenmuseum maken, voorkant entree museum versterken
- Geschiedenis tot leven brengen; hoe was het hier in WOII, App digitale beleving langs netwerk van kazematten, tankversperringen, luchtdoelartillerie
- Kazematten bij de coupure omvormen tot beschutte zitplekken, een rustmoment met:
 - Informatie over de twee kazematten
 - Informatie over vogels (vogelkijkplek)
- Netwerk met picture points, digitale verbinding met app/website

projectnummer 401384
10 februari 2016

Stelling van Kornwerderzand

Bron:
Rijkswaterstaat
Bouwhistorisch
Onderzoek
Monumenten
Afsluitdijk

3.144 Open opstelling voor luchtschietartillerie

3.141 Huidige ingang en ligging kazemat in aarden wal

3.151 Overblijfsel tankversperring met op de achtergrond kazemat XII

135 Huidige ligging kazemat op noordwestelijke havendam

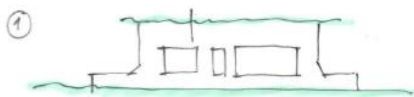
3.95 Kornwerderzand, gezien vanaf het westen
Maart 1945 (bron: collectie Kazemattenmuseum)

Referenties en studie naar mogelijkheden om de kazematten te benutten voor de recreatieve beleving

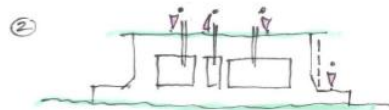
Uitgangspunten Kazemat en beleving

- Behouden en benutten van de algemene cultuurhistorische waarden en van het gehele ensemble van de stelling op Kornwerderzand.
- De ruimtelijke verbindingen van de schootsvelden herstellen en behouden
- Het groene karakter behouden
- De gebruikshistorie inzichtelijk maken voor het publiek:
 - De verschillende elementen van open artillerie, tankversperring tot verschillende typen Kazematten beleefbaar maken voor het publiek door

← HIERARCHIE BELEVEN KAZEMAT →

ORIGINEEL KAZEMAT
• buitenkant beleven

INFO KAZEMAT
• kijken, binnen & buiten
• kleine impuls
• in openbare ruimte

INFO KAZEMAT
• kijken & doen
• toevoegen ruimte
• beschut zitten
• openbaar toegankelijk

INFO KAZEMAT
• kijken, doen & beleven
• binnen & buiten
• onder begeleiding gids
• niet openbaar toegankelijk

Kazemat & beleving

projectnummer 401384
10 februari 2016

- middel van digitale informatie b.v. app
- De structuren van de loopgraven herstellen en opnemen in de verhaallijn als fysiek belevingselement
 - Het beleefbaar maken van de twee kazematten die het dichtste bij de coupure liggen door b.v. kijkers te plaatsen zodat de ruimten van buitenaf beleefbaar zijn

De fysieke ruimte van de Kazematten is ongeschikt voor openbaar toegankelijke functies; de gangen zijn smal, de ruimtes donker en de plafonds laag. Dit geeft een sociaal onveilig gevoel op de afgelegen locaties van de kazematten. De studie op de vorige pagina gaat uit van een aantal stappen om de kazematten te benutten als expositieruimte.

1. Kazemat alleen vanaf de buitenkant beleefbaar
2. Kijken - Door het toevoegen van een kleine impuls vanaf de buitenkant (kijkers en informatiepanelen) vanuit de openbare ruimte
3. Kijken en doen - Door het toevoegen van een ruimte die los staat van de originele kazemat, de ruimte kan als expositieruimte of vogelkijkhut worden benut
4. Kijken, doen en beleven - Door zowel binnen- als buitenruimten geschikt te maken voor beleving. De binnenruimte is alleen toegankelijk onder begeleiding van een gids.